

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
TARIX FAKULTETI**

KAZAKOV MIRKOMIL SHAKARBOEVICH

**MAVZU: O‘ZBEKISTON TASHQI SIYOSATINING ASOSIY
TAMOYILLARI, RIVOJLANISH BOSQICHLARI
(1991-2012 YILLAR)**

**BITIRUV MALAKAVIY
ISHI**

Ilmiy rahbar: t.f.n.dots. K.A. To‘xtabekov

.

TOSHKENT - 2013 YIL

Mundarija

Kirish.....	3-8
I.BOB. O‘zbekiston Respublikasining jahon xamjamiyatiga qo‘shilishi.....	9-40
I.1. Mustaqil O‘zbekistonning BMTga qabul qilinishi va jahon hamjamiyatidagi o‘ziga xos o‘rni.....	9-28
I.2. O‘zbekiston va Rossiya munosabatlari taraqqiyotining yangi bosqichi.....	29-40
II.BOB. O‘zbekiston Respublikasining Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan aloqalari va tutgan o‘rni.....	41-77
II.1.O‘zbekiston va Shanxay Hamkorlik Tashkiloti.....	41-58
II.2. O‘zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan qardoshlik munosabatlarining yanada rivojlanishi	59-77
Xulosa	77-79
Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati	
Ilovalar	

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi. Mustaqillik yillarida xalqimizning o'z o'tmishiga qiziqishi kuchaydi. O'zligimizni anglash, tariximizni o'rganish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Chunki, xalqimizning madaniy-ma'rifiy an'analari va merosini o'rganishda, milliy g'oyaning shakllanishida tarix fanining ahamiyati beqiyosdir. Prezident belgilab bergan muhim vazifalar va tarixchi olimlar oldiga qo'yilgan masalalar shundan iboratki, asl manbalarga tayangan holda Vatanimiz tarixiga yangicha yondoshib, qadimgi davrdan to bizning zamonimizgacha bo'lgan tarixiy jarayonlarni va voqyealarni o'rganishimiz zarur. Ayniqsa mustaqillik yillari tariximizning eng shonli davridir. Prezidentimiz I.A.Karimov ta'kidlaganlaridek "Mustaqillik yillari o'z o'tmishimizni, o'z madaniyatimizni xolisona bilib olish davridir. Bu jahon hamjamiyati, tarix oldidagi vazifamizni anglab olish davridir"¹.

Tariximizning ana shu o'tgan davrini aniqrog'i 21 yillik mustaqil taraqqiyotimiz sarhisob qilinar ekan, tashqi siyosat va diplomatik xizmatni shakllantirish borasida amalga oshirilgan keng ko'lamli ishlarni ham alohida qayd qilish lozim.

Ta'kidlash joizki, mustaqillik davrigacha respublika Tashqi ishlar vazirligi apparatida bor yo'g'i 10—15 nafar xodim bo'lib, ular nomigagina vazifasi hisoblangan ishlar, ya'ni protokol majburiyatlari va turli tadbirlar, asosan chet ellik mehmonlarni qabul qilish bilan shug'ullanardi, xolos. O'sha davrda tashqi ishlar vaziri lavozimida ishlagan bir amaldor ayni paytda kommunal sohasini ham boshqarganining o'ziyoq bu masalaga qanday yuzaki qaralganini ko'rsatib turibdi.

Istiqlolning birinchi kunlaridan boshlab o'ta muhim tashqi siyosiy masalani hal qilishga, davlatlararo siyosiy va iqtisodiy munosabatlar sohasida eng maqbul yo'llarni topishga to'g'ri keldi. G'oyat qisqa fursatda bu sohada Tashqi ishlar vazirligi, Tashqi iqtisodiy aloqalar qo'mitasi, keyinchalik esa, Tashqi iqtisodiy

¹ Каримов И.А. Истиқлол ва маънавият. —Т.: Ўзбекистон, 1994, -246.

aloqalar vazirligi va boshqa qator davlat boshqaruv organlari tuzildi, diplomatik kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimi yaratildi.

Mamlakatimizning qulay geosiyosiy o'ri, uning birinchi navbatda o'z milliy manfaatlarini inobatga olgan holda olib borayotgan, har tomonlama chuqur o'ylangan, mustaqil va izchil tashqi siyosati davlatimizning jahon hamjamiyati tomonidan e'tirof etilishi, xalqaro maydonda obro'-e'tiborining ortib borishini ta'minladi. "Mustaqillik va suverenitet jahon hamjamiyatiga kirib borishimizga, barcha davlatlar bilan teng huquqli va o'zaro manfaatli munosabatlar o'rnatishimizga imkoniyat yaratdi"².

"O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 13-moddasida e'tirof etilishicha, "O'zbekiston Respublikasi chet davlatlar bilan diplomatik, konsullik, savdo aloqalari va boshqa aloqalarni o'rnatadi, ular bilan muxtor vakillarni ayirboshlaydi, xalqaro shartnomalar tuzadi, xalqaro tashkilotlarning a'zosi bo'lishi mumkin"³. Mazkur me'yor O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ham yanada rivojlantirilib, Konstitutsiyaning 17-moddasi 2-qismida respublika davlatning, xalqning oliy manfaatlarini, faravonligi va xavfsizligini ta'minlash maqsadida ittifoqlar tuzish, hamdo'stliklarga va boshqa davlatlararo tuzilmalarga kirish va ulardan ajralib chiqish mumkinligi nazarda tutiladi⁴.

Mustaqillikka qadar yurtimizda birorta ham xorijiy davlat elchixonasi yo'q edi. Hozirgi vaqtda chet ellarda mamlakatimizning 48 ta diplomatik vakolatxonasi bor. O'zbekistonda esa 86 ta elchixona va savdo vakolatxonasi akkreditatsiya qilingan⁵. Hozirgi kunda O'zbekiston Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Islom Konferensiyasi tashkiloti, yevropada xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti, yevroosiyo iqtisodiy hamjamiyati, Shanxay hamkorlik tashkiloti, Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi kabi nufuzli xalqaro tashkilotlar va qator

²Каримов И.А. Хозирги босқичда демократик ислохатларни мувофиқлаштиришнинг муҳим вазифалари. – Т.: Ўзбекистон, 1996. –36.

³ Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги асослари тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси қонуни // Инсон ҳуқуқлари. – Т.: Ўзбекистон, - 246 б.

⁴ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Т.: Ўзбекистон, 2003. –36.

⁵ Ўзбекистоннинг халқаро алоқалари/<http://www.mfa.uz/Uzbekistan>

ixtisoslashgan xalqaro tuzilmalar ishida faol ishtirok etib, mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlash, Markaziy Osiyoda yadro qurolidan holi hudud barpo etish, narkotik moddalarning noqonuniy aylanishi bilan bog'liq, shuningdek, xalqaro hamjamiyat oldida turgan boshqa dolzarb muammolarni hal etish ishiga salmoqli hissa qo'shmoqda. Ushbu jihatlar mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqotning davriy chegarasi 1991-2012 yillarni qamrab oladi, bu davrda O'zbekiston Respublikasining tashqi siyosiy aloqalari shakllanishi, ikki tomonlama va ko'p tomonlama hamkorlik munosabatlarining rivojlanish jarayonlari ro'y berdi. Shuningdek, O'zbekiston ushbu davrda BMT ga a'zo bo'ldi va uning ixtisoslashgan tashkilotlari bilan aloqalarni mustahkamladi.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi. O'zbekiston Respublikasining jahon davlatlari bilan siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalari tarixi xalqaro munosabatlarning muhim tomonlari hisoblanadi. O'zbekistonning xalqaro munosabatlardagi o'ziga xos o'rni mustaqillik yillarida keng qamrovli o'rganila boshlandi. Ko'plab tarixchi va siyosatchi olimlar ushbu mavzuni mustaqillikning ilk davridan boshlab o'rgana boshladilar. Chunki bu davrga qadar O'zbekiston sobiq Ittifoq tarkibidagi Respublikalardan biri hisoblanib, ular siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalar sobiq Ittifoqning rahbariyati ko'rsatmalari va buyruqlari asosida boshqarilardi va qattiq nazorat qilinardi.

O'zbekiston Respublikasining jahon davlatlari va xalqaro tashkilotlar bilan siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalari va bu hamkorlik istiqbollari, shu bilan birgalikda O'zbekiston Respublikasining MDH davlatlari bilan ilmiy-texnikaviy va boshqa sohalardagi hamkorligi xususidagi mavzular A.Qosimov, I.Vaskin, R.Farmonov, K.Jo'raev, A.Mo'minov, X.G'ulomov, A.Xolliiev, Ya.G'afforov, A.Tatiboev, A.Qirg'izboev, S.Safoev, Ch.Ko'charov, E.Nuriddinov, A.Saidov, Q.Usmonov, M.Lafasov, M.Raximov kabi olimlarning asarlarida yoritib berilgan⁶.

⁶ Касымов А., Васкин И. Основные направления внешней политики Республики Узбекистан.-Т.: Ўзбекистон, 1994.-112 с.; Р.Фармонов. Ўзбекистон Республикаси сиёсий тизимининг шаклланиши ва Ғарб таърибаси.-Т.: ТДПУ, 2004. – 292 б.; Р.Фармонов, К.Жўраев. Халқаро муносабатлар тарихи. –Т.: ЖИДУ, 2011. – 200 б.; Мўминов А. Ўзбекистон ва ЮНЕСКОнинг халқаро-ҳуқуқий муносабатлари. –Т.,

Tadqiqotning maqsadi. Tarixdan ma'lumki hych bir davlat boshqa davlatlar bilan ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy hamkorliksiz rivojlana olmaydi va taraqqiyotga erisha olmaydi. Shu nuqtai nazardan O'zbekiston Respublikasining xorijiy davlatlar, xalqaro va regional tashkilotlar bilan mintaqada barqarorlikni ta'minlash hamda barqaror rivojlanish masalalarida hamkorlikni tadqiq etish.

Tadqiqotning vazifalari:

- O'zbekiston Respublikasining jahon xamjamiyatiga qo'shilishi jarayonlarini tarixiy nuqtai nazardan o'rganish va tahlil qilish;
- Mustaqil O'zbekistonning BMTga qabul qilinishi va jahon hamjamiyatidagi o'ziga xos o'rnini o'rganish;
- O'zbekiston va Rossiya munosabatlari taraqqiyotining yangi bosqichini qiyosiy tahlil qilish;
- O'zbekiston Respublikasining Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan aloqalari va tutgan o'rni o'rganish;
- O'zbekiston va Shanxay Hamkorlik Tashkiloti munosabatlarini tahlil qilish;
- O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan qardoshlik munosabatlarining yanada rivojlanishi yo'lidagi muammolarni yoritish.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosi. O'zbekiston Prezidenti I.A.Karimov asarlarida bayon etilgan yangicha fikr-mulohazalar, ma'ruza va nutqlarida bildirilgan xulosalar, shuningdek, mamlakatimiz yetakchi olimlarining, tarixchi va siyosatshunoslarning mazkur mavzu bo'yicha yozgan ilmiy qarashlari tadqiqotning nazariy asosini tashkil qiladi. Tadqiqotning

2003.- 210 б.; Гуломов Х., Холлиев А. Международные связи Республики Узбекистан с Великобританией и США.-Т., 2002.-118 с.; Гуломов Х., Татибоев А. Центральная Азия и мировая история.-Т., 2004- 22 с.; Гаффоров Я., Холлиев А. Ўзбекистон ва жаҳон хмжамияти.-Т.: 2003.-156 б.; Қирғизбоев А. Ўзбекистон Республикасининг Осиё мамлакатлари билан халқаро ҳамкорлиги.-Т.:Фан, 2004.-280 б.; Сафоев С. Марказий Осиё геополитикаси.-Т.: 2005; Кўчаров Ч.Ш. Марказий Осиёнинг минтақавий интеграцион жараёни муаммолари.-Т.: Фан, 2005.- 153 с.; Нуриддинов Э.З. Международное сотрудничество Республики Узбекистан со странами Европы.-Т.: Чулпон, 2002.-216 с.; Саидов А.Х. Межпарламентские организации мира.-М.: Международные отношения, 2004.-351 с.; Усмонов Қ. Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашуви.-Т.: Молия. 2003.; Лафасов М. Ўзбекистон Республикасининг халқаро алоқалари.-Т., 1995; Рахимов М.А. Международное сотрудничество Узбекистана в контексте обеспечения стабильности и устойчивого развития в Центральной Азии.-Т., 2011.-234 с.

metodologik asosini ob'ektiv tahlil, umuminsoniy va milliy uyg'unlik tamoyillari, tizimli yondashuv, tarixiylik va mantiqiylik metodlari tashkil qiladi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki:

- O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosatining asosiy tamoyillari, rivojlanish bosqichlari yoritib berildi;
- O'zbekiston Respublikasining jahon hamjamiyatiga qo'shilish jarayonlari, BMT qabul qilinishi, jahon hamjamiyatidagi o'ziga xos o'rni tahlil qilindi;
- O'zbekiston va Rossiya munosabatlari taraqqiyotining yangi bosqichda rivojlanishi bayon qilindi;
- O'zbekistonning Shanxay hamkorlik tashkilotidagi ishtiroki hamda ushbu tashkilot doirasida O'zbekiston ilgari surgan takliflar tahlil qilindi;
- O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan qardoshlik munosabatlarini tarixiy nuqtai nazardan tahlil etish orqali Markaziy Osiyo mintaqada davlatlari ichki o'zaro hamkorligi muammolari yangicha yondashuvlar asosida o'rganildi.

Tadqiqotning nazariy va amaliy ahamiyati. Bitiruv malakaviy ishida bayon etilgan mulohazalar, nazariy xulosalar va amaliy takliflar xalqaro munosabatlarda O'zbekistonning o'rnini aniqlash, uning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy hayotda tutgan mavqeyini o'rganish uchun asos qilib olish mumkin. Tadqiqot natijalari o'quv yurtlarida mavzuga oid ma'ruzalarni o'qitishda ma'lumot sifatida foydalanish mumkin.

Bitiruv malakaviy ishining tuzilishi: kirish, 2 bob, 4 paragraf, xulosa va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat.

I.BOB. O‘zbekiston Respublikasining jahon xamjamiyatiga qo‘shilishi.

I.1. Mustaqil O‘zbekistonning BMTga qabul qilinishi va jahon hamjamiyatidagi o‘ziga xos o‘rni

O‘zbekiston mustaqillikka erishgandan keyingi yutuqlardan muhimi uning jahon hamjamiyatidan munosib o‘rin olganidir. 1991-yil 31-avgustda Oliy Kengash VI sessiyasida qabul qilingan «Mustaqillik haqidagi Qonun»da O‘zbekistonning tashqi siyosatdagi yo‘li aniq qilib belgilangan edi. Jumladan unda: «Xalqaro hamjamiyatning to‘la huquqli a‘zosi bo‘lgan O‘zbekiston Respublikasi xalqaro munosabatlarda mustaqil davlat, xalqaro huquq sub'ekti sifatida qatnashadi, uning maqsadlari mustahkam tinchlik, qurolsizlanish, o‘z hududini qurol-yaroqlardan xoli qilish, yadroviy qurolni va boshqa ommaviy qirg‘in qurollarini yo‘qotish, suveren davlatlar o‘rtasidagi nizo va ziddiyatlarni hal etishda kuch ishlatish va tazyiqqa yo‘l qo‘ymaslikdan iborat»⁷, - deb qayd qilindi.

Oradan ma'lum muddat o‘tgandan so‘ng 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining bu yo‘l yana bir bor ta'kidlanib davlatimiz tashqi siyosatining asosiy qoidalari qonun bilan mustahkamlab qo‘yildi. «O‘zbekiston Respublikasi xalqaro munosabatlarning to‘la huquqli sub'ektidir. Uning tashqi siyosati davlatlarning suveren tinchligi, kuch ishlatmaslik yoki kuch bilan tahdid qilmaslik, chegaralarning daxlsizligi, nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik qoidalariga va xalqaro huquqning umume'tirof etilgan boshqa qoidalari va me'yorlariga asoslanadi. Respublika davlatning, xalqning oliy manfaatlari, farovonligi va xavfsizligini ta'minlash maqsadida ittifoqlar tuzishi, hamdo‘stliklarga va boshqa davlatlararo tuzilmalarga kirishi va ulardan ajralib

⁷ Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги асослари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. Инсон ҳуқуқлари.- Т.: Ўзбекистон, 1997, -76.

chiqishi mumkin»⁸, - deyiladi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 17-moddasida.

Mamlakat tashqi siyosatiga doir bunday qoidalar Prezident I.A.Karimovning nutq, maqola va risolalarida yanada oydinlashtirildi. U o'zining «O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li» nomli asarida: «O'zbekistonning milliy manfaatlariga mos keladigan, ko'p tomonlama faol tashqi siyosatni amalga oshirish - davlatimizning mustaqilligini mustahkamlash, iqtisodiy qiyinchiliklarni bartaraf etish va xalq turmushini yaxshilashning zarur sharti va g'oyat muhim vositasidir»⁹, - deb ta'kidlab o'tilgan.

Hukumatimiz o'zining tashqi siyosatida mana shu ko'rsatmalarga amal qilib keldi. O'zbekistonning tashqi siyosat borasida tutgan yo'li davlatimiz biron bir buyuk davlat ta'sir doirasiga tushib qolmasligi, xalqaro maydonda tinchlik va xavfsizlikni ta'minlash, mojarolarni tinch yo'l bilan hal etish, boshqa mamlakatlarning ichki ishlariga aralashmaslik, mafkuraviy qarashlardan qat'i nazar tashqi siyosatda ochiq-oydinlik tamoyilini ro'yobga chiqarish, xalqaro tashkilotlar doirasida hamkorlikni chuqurlashtirish hamda xalqaro huquqning umume'tirof etilgan qoidalari va mezonlariga asoslanadi.

1992 yil 2-martda O'zbekiston Respublikasi o'z tarixida birinchi bor jahon hamjamiyatining teng huquqli sub'ekti sifatida Birlashgan Millatlar Tashkiloti a'zoligiga qabul qilindi. Bu tarixiy voqyea O'zbekistonning mustaqil davlat sifatida xalqaro hamjamiyatdan munosib o'rin olishida katta ahamiyatga ega bo'ldi. Markaziy Osiyoda xavfsizlik, barqarorlik va hamkorlik masalalari bo'yicha BMTning Toshkentda doimiy ishlovchi seminarini chaqirish, Tojikiston va Afg'oniston mojarolari, narkobiznesga qarshi kurashni kuchaytirish, Orol muammosini hal etish va boshqa masalalar bo'yicha bir qator takliflarni o'rta qo'ydi.

O'zbekiston Prezidentining asosli mulohazalari bu nufuzli tashkilot tomonidan inobatga olinib, 1993 yil fevral oyida Toshkentda BMT

⁸ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси.- Т.: Ўзбекистон, 2003, -36.

¹И.А.Каримов. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли.- Т.: Ўзбекистон, 1993, -76.

vakolatxonasi ta'sis etilib, ish boshladi. Xolid Malik BMTning O'zbekiston
dagi vakili qilib yuborildi.

Bugungi kunda Birlashgan Millatlar Tashkilotining O'zbekistondagi
vakolatxonasi respublikada BMTning Taraqqiyot Dasturi, Sanoat taraqqiyoti
Dasturi, qochoqlar ishi bo'yicha vakillari Oliy Komissari, Jahon sog'liqni
saqlash tashkiloti, Aholi joylashish jamg'armasi, Narkotiklarni nazorat qilish
bo'yicha Dastur, Bolalar jamg'armasi singari ixtisoslashgan muassasalarni o'z
tarkibiga birlashtirishga muvaffaq bo'ldi.

O'zbekiston 1992 yil fevral oyida dunyoda tinchlikni mustahkamlash, inson
huquqlarini himoya qilish bo'yicha katta tadbirlarni amalga oshirayotgan
nufuzli xalqaro tashkilot yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkilotiga
(YXHT) a'zo bo'lib kirdi. I.A.Karimovning 1992-yil 9-10-iyulda bo'lib o'tgan
yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkilotining majlisida ishtirok etishi,
nutq so'zlashi va uning 10-iyulda bo'lgan majlisiga raislik qilishi O'zbekiston
ning jahon hamjamiyatiga muvaffaqiyatli kirib borayotganligini ko'rsatadi.

O'zbekistonning xalqaro miqyosda tinchliksevar siyosat o'tkazishi uchun
keng imkoniyatlar vujudga keldi. 1993-yil sentabrda bo'lib o'tgan Birlashgan
Millatlar Tashkilotining 48-sessiyasida O'zbekiston Prezidenti
I.A.Karimovning ishtiroki va unda qilgan ma'ruzasi O'zbekistonni jahonga
ko'hna va navqiron davlat sifatida tanitdi¹⁰.

O'zbekiston jahondagi 105 mamlakatni birlashtiruvchi qo'shilmaslik
harakatiga qabul qilindi. Bo'lg'usi jahon Parlamentining timsoli bo'lmish
Parlamentlararo Ittifoqqa kirdi.

Mamlakatimiz Parlamentlararo Ittifoqning 93 va 94-konferensiyalarida
hamda YXHT Parlament Assambleyasining har yili o'tkaziladigan sessiyasida
muntazam qatnashmoqda. Oliy Majlis Raisi YXHT Parlament
Assambleyasining Vitse-prezidenti etib saylandi. Ana shu va boshqa xalqaro
anjumanlarda O'zbekiston vakillari ma'ruza va axborotlar bilan chiqdilar, qator

¹⁰ Каримов И.А. Президент И.А.Каримовнинг БМТ Бош Ассамблеясининг 48-сессиясидаги маърузаси. –
Т.: Ўзбекистон, 1993.- 40 б.

takliflarni o'rtaga tashladilar. Shu tariqa respublika Parlamenti a'zolarining ovozi xalqaro maydonda baralla yangramoqda. Davlatimizning obro'-e'tibori mustahkamlanib, xalqaro miqyosda tobora ko'proq e'tirof etilmoqda.

Mustaqillikning ilk damlaridayoq Oliy Majlis Raisi E.X. Xalilovning Avstriya, Germaniya, Ispaniya, Shveytsariya, Belgiya, Bolgariya, Pokiston, Turkiya, Janubiy Koreya va boshqa bir qancha mamlakatlarning davlat boshliqlari, parlament va vakolatxonalar boshliqlari bilan uchrashuvlari bo'lib o'tdi. Oliy Majlisda o'n uchta parlament delegatsiyasi, shu jumladan GFR, Yaponiya, Quvayt, Litva, Latviya, Pokiston, Bolgariya va Turkiya mamlakatlarining parlament delegatsiyalari, Shveytsariya, Xitoy, GFR va Litvaning rasmiy hukumat delegatsiyalari, turli xalqaro tashkilotlarning o'n uch nafar vakili, xorijiy davlatlarning O'zbekiston dagi elchilari va elchixonalari hamda vakolatxonalari xodimlaridan 28 kishi, shu jumladan, Fransiya, GFR, Janubiy Koreya, AQSH, Rossiya, Pokiston, Turkiya, Buyuk Britaniya, Shvetsiya, Hindiston namoyandalari qabul qilindi. O'z navbatida O'zbekiston parlamenti a'zolarining delegatsiyalari bir qancha davlatlarda, shu jumladan, AQSh, GFR, Turkiya kabi mamlakatlarda bo'lishdi¹¹.

O'zbekiston Respublikasi bir qator ixtisoslashgan nufuzli xalqaro iqtisodiy, ilmiy-texnika va madaniy tashkilotlar - Jahon iqtisodiy hamkorlik tashkiloti, Jahon Banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi, yevropada tiklanish va taraqqiyot banki, Xalqaro mehnat tashkiloti, Xalqaro pochta ittifoqi, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi, Osiyo va Tinch okean havzasi bo'yicha iqtisodiy va ijtimoiy komissiya, Markaziy Osiyo mamlakatlari iqtisodiy hamkorlik tashkiloti, Bojxonalar hamkorligi Kengashi, BMTning ta'lim, fan va madaniyat bo'yicha Qo'mitasi (YuNeSKO) va boshqa tashkilotlar a'zosidir.

O'zbekiston mustaqil davlat sifatida ko'plab xalqaro Konvensiyalarga va BMT, Y XHT, XMT kabilarning protokollariga qo'shildi. Shu yillar mobaynida

¹¹ Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари.- Т.: Ўзбекистон. 1995.- 65 б.

O'zbekiston o'zining tashqi siyosatida, avvalo, jahonning taraqqiy etgan mamlakatlar bilan o'zaro munosabatlarini rivojlantirishga katta ahamiyat berdi. AQSh, Germaniya, Fransiya, Italiya, Buyuk Britaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Turkiya va boshqa ko'plab rivojlangan mamlakatlar bilan o'rnatilgan aloqalar o'z natijalarini bera boshladi. Turkiya bilan abadiy do'stlik shartnomasi O'zbekiston tashqi siyosatidagi o'ziga xos yangilikdir¹².

1995 yil 15-16-sentabrda Toshkentda Markaziy Osiyo Xavfsizlik va Hamkorlik masalalariga bag'ishlangan seminar Kengashi bo'ldi. Bu Kengashda ishtirok etish uchun 31 mamlakat, 6 Xalqaro Tashkilotlar vakillari qatnashdilar. Mintaqa xavfsizligi va mojarolarning oldini olish masalalari ko'rib chiqildi¹³.

1995 yil oktabrda nishonlangan Birlashgan Millatlar Tashkilotining 50 yilligi va uning yubiley sessiyasi O'zbekistonning xalqaro siyosat borasidagi yangidan yangi imkoniyatlarini ko'rsatishga sharoit yaratdi. Prezident I.A.Karimovning ana shu mo'tabar minbardan turib so'zlagan nihoyatda qisqa va lo'nda nutqi jahon hamjamiyatining tamoyilga aylangan qarashlarini o'zgartirishga, xalqaro tashkilotlar faoliyatini yangicha shakl va mazmun bilan boyitishga o'ziga xos ta'sir ko'rsatdi. Jumladan, u mamlakatlararo, mintaqalararo va qit'alararo munosabatlarni chuqurlashtirish, har bir mintaqada vujudga kelayotgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlarning borishidan oldindan ogoh bo'lish, ularni o'z vaqtida o'rganish va zarur xulosalarga kelish, shu asosda umumbashariy muammolarni chigallashtirmasdan hal etish masalalarini ko'tardi.

I.A. Karimov asosli va ahamiyati jihatidan dolzarb nutqi zamin va zamon taqdiriga, olam-u odamlar tashvishiga daxldor bo'lgan har bir siyosiy arbob, har bir davlat rahbari va ayniqsa, xalqaro tashkilotlarning mas'uliyatini oshirish, ularni hushyorlikka chaqirish, olamga sergakroq va ziyrakroq qarash zarurligiga diqqatni qaratadi.

¹² Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари.- Т.: Ўзбекистон. 1995.- 67 б.

¹³ “Халқ сўзи” газетаси, 21 октябр, 1995 йил.

Darhaqiqat, XX1 asr har bir davlat rahbarining faqat o'z mamlakati va xalqi doirasida o'ylashi kabi hodisalarni unchalik ham xush ko'rmaydi. Yangi yuz yillik o'z tabiati va ehtiyojiga ko'ra endi tor «mahalliy» doiralardan keng dunyoviy maydonga chiqishni, mamlakatning kundalik tashvishlariga o'ralashib qolmasdan, olam minbarlaridan turib dunyo kengliklariga nazar tashlashni va shu asosda umumbashariy muammolar hamda xalqaro masalalarni hal etishning umuminsoniy va yer kurrasining istiqboliga daxldor bo'lgan keng miqyosli fikrlash tarzini taqozo etadi. Bularning bari yangi dunyoning va yangi yuz yillikning jahon siyosatiga olib kirayotgan g'oyat insonparvar, hayotiy va ezgulikka tayangan, dunyo siyosatining yangi madaniyat darajasini belgilaydigan omillardir.

Prezident Islom Karimov dunyoviy jarayonlarni doimiy ravishda kuzatadi. Olis istiqbolga katta umid va ishonch bilan qaraydi. Ayni paytda yuz berayotgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlar borishini, ularning kelib chiqish manbalarini ancha oldindan kuzatadi va ularning natijalarini, salbiy yo ijobiy xulosalarini ko'plardan oldinroq ilg'aydi, oldinroq qarorga keladi. Bularning bari uning keng qamrovli tafakkur egasi ekanligini, voqyealarga donishmandlik bilan yondashishini yaqqolroq ko'rsatadi¹⁴.

O'zbekiston rahbarining Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 50-sessiyasida ko'targan dolzarb masalalari butun jahon siyosatdonlari va ulkan davlat arboblari jiddiyroq o'ylashga, masalalar mohiyatini ancha chuqurroq anglashga, yangi asr ostonasida turib, yuz yilliklar ortini yorqinroq va ravshanroq ko'rishga da'vat etayotgani bejiz emas. Prezident I.A.Karimov bu ulkan minbardan turib, birinchidan, davlat arboblari va siyosatdonlar diqqatini milliy xavfsizlik masalasini hozirgi zamon talab va ehtiyojlari nuqtai nazardan qaytadan ko'rib chiqishga qaratdi. Chunki hozirgacha Xavfsizlik Kengashiga doimiy a'zo bo'lgan besh davlat Birlashgan Millatlar Tashkiloti a'ziligiga kirgan 187 davlat tashvishlarini, ularning

¹⁴ Саидов А. Ўзбекистон Республикаси мустақил давлат.- Т.: Ўзбекистон, 1994.- 23 б.

muammolari va taqdirini hal etishga qodir emasligini, keng dunyoning bir-biriga o'xshamagan, bir-birini takrorlamaydigan va hatto bir-biriga zid muammolarining barchasini qamrab olishga kuchi yetmasligini, bu keng miqyosli ishga qodir emasligini ko'rsatib berdi. Shuning uchun ham Xavfsizlik Kengashi doimiy a'zolari doirasini, ularning faoliyat maydonini kengaytirish va mazmunini chuqurlashtirish zarur ekanligiga hamjamiyat a'zolarining e'tiborini qaratmoqda. Ana shu kengash a'zolariga Germaniya va Yaponiya mamlakatlarini ham qo'shish zarurligini aytdi va ularning nomzodini ko'rsatdi¹⁵.

Haqli savol tug'iladi, «nima uchun aynan shu ikki mamlakat a'zo bo'lishi kerak?» Prezident I.A. Karimov buni aniq dalillar bilan asoslab berdi. Jumladan, Yaponiya fan-texnika taraqqiyoti, jahon siyosatida tutgan o'rni, dunyo rivojlanishidagi mavqeyi, ishlab chiqarish imkoniyatlari va mehnat resurslari jihatidan allaqachon XX1 asrga qadam qo'ygani va ana shunday ilg'or davlat dunyo muammolarini hal etishga siyosiy, huquqiy, iqtisodiy va ma'naviy jihatdan qodir ekanligini ko'rsatib berdi.

Germaniya esa, ikki qarama-qarshi dunyo - Germaniya Federativ Respublikasi va Germaniya Demokratik Respublikasi birlashganidan so'ng bu mamlakat ijtimoiy-siyosiy muhitida tub sifat o'zgarishi yuz berganida jahon siyosatida ham yangicha, yoqimli «ob-havo» iqlimini yaratgani bilan alohida qadrlanadi. Bu mamlakatdagi mavjud yuksak ishlab chiqarish madaniyatidan tortib, ulkan xalqning ulkan an'analari, jahon taraqqiyotida tutgan o'rni, tobora oshib borayotgan xalqaro obro'-e'tibori, dunyo ijtimoiy-siyosiy jarayonlarining takomillashib borishida qo'shayotgan hissasigacha bo'lgan imkoniyatlaridan kelib chiqib baholansa, u ayni Xavfsizlik Kengashiga a'zo bo'lishi kerak ekanligi ko'zga yaqqolroq tashlanadi.

Prezident I.A.Karimov ko'targan ikkinchi masala Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh kotibi vakolatlarini kengaytirish, uning jahon mamlakatlari

¹⁵ Жўраев Н. Ўзбекистон тарихи: (Миллий истиқлол даври) 3-китоб. – Т.: Шарқ, 2011.- 653 б.

taraqqiyotiga qo'shadigan hissasidan kelib chiqib, o'z maqomini kuchaytirish masalasidir. Bosh kotibga ko'proq imkoniyat berilsa, uning dunyoviy muammolarga ko'proq aralashib, samarali ishlashiga sharoit yaratiladi. Masalalarni hal etishda xalqaro tashkilotlar mavqeyini kuchaytirish mamlakatlar o'rtasida paydo bo'ladigan ayrim kelishmovchiliklarga Bosh kotib ta'sirini kuchaytirish, ularni umuminsoniy va umumjahon manfaatlari tomonga burib yuborishdagi rolini oshiradi. Oila boshlig'i qanchalik katta imkoniyatga ega bo'lsa, moddiy va ma'naviy jihatdan mustahkam bo'lsa, siyosiy va huquqiy jihatdan vakolatlari keng bo'lsa, oilada barqarorlik, tinchlik, farovonlik ta'minlanishi shubhasiz. Yagona zamin, yagona makon hammamiz uchun najot maydoni. Uning qaysidir burchagida tutun burqsishi yoki qon to'kilishi boshqa biron-bir burchagida tinchlikni kafolatlay olmasligini chuqurroq anglagan va hammadan oldinroq sezgan Prezident I.A.Karimov Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh kotibiga ulkan dunyoviy oila boshlig'iga ana shunday keng imkoniyat berish masalasini ko'ndalang qo'ydi¹⁶.

Uchinchidan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti olti milliarddan ortiq aholining butun tashvishini nazoratga olishi ancha murakkab ish. Bu osonlik bilan ko'chmaydi. Buning uchun qator mamlakatlararo va mintaqalararo faoliyat ko'rsatayotgan xalqaro tashkilotlar maqomini biroz o'zgartirib, uni Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasiga kiritish zarur. Ana shunda Birlashgan Millatlar Tashkilotining umumiy faoliyat maydoni yanada kengayadi, u shug'ullanadigan masalalar konkretlashadi.

Joylarda unga bo'ysunuvchi xalqaro tashkilotlarning mintaqaviy muammolar va mamlakatlararo munosabatlarda yuz berayotgan muammolarni o'z vaqtida hal etish imkoniyati tug'iladi. BMTning turli mintaqalardagi, jumladan, Markaziy Osiyodagi vakolatxonalari imkoniyatlarini kengaytirish ularning maqomini oshirish zarurati haqida gapirar ekan, Prezident I. Karimov: «Birlashgan Millatlar Tashkiloti qaerda? Amerikada, Nyu-Yorkda joylashgan.

¹⁶ Фафоров Я., Холлиев А. Ўзбекистон ва жаҳон ҳмжамияти.-Т.: 2003.-56 б.

O'zbekiston qaerda? Markaziy Osiyoda! Shuning uchun bu yerdagi tashkilotning tarkibi, albatta, kengroq bo'lishi kerak. Unga hali ko'proq huquq berish va iqtisodiy nuqtayi nazardan imkoniyatlarini kengaytirish kerak»¹⁷

- deydi, O'zbekiston televideniyesi muxbiri savollariga javob bera turib.

Ayni paytda turli mintaqalarda, turli doiralarda faoliyat ko'rsatayotgan xalqaro tashkilotlar ancha-muncha. Jumladan, yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkiloti, arab davlatlarida Islom Tashkiloti, Janubiy-Sharqiy Osiyoda Tinch okeani mintaqasi davlatlarining Kengashi faoliyat ko'rsatmoqda.

Yana bir qancha iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik va huquqiy doirada ish olib borayotgan xalqaro tashkilotlar mavjudki, ana shularning hammasini birlashtirib, Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasiga kiritish, xalqaro tashkilotlar yagona tizimini vujudga keltirish XXI asr taqdirini belgilaydigan muhim omil ekanligini ko'rsatib berdi.

Albatta, O'zbekiston rahbarining BMT faoliyatini yana ham jonlashtirish, uning yer yuzida tinchlikni mustahkamlash va hamkorlikni kuchaytirish borasida olib borayotgan ishlarining samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy takliflari hamjamiyatga a'zo bo'lgan davlatlarning vakillari orasida katta qiziqish uyg'otdi. Chunki, keyingi paytda BMT tizimida islohotlar o'tkazish lozimligi haqida ko'p gap-so'z bo'layapti-yu, ammo biror bir aniq taklif, asosli rejani hyech kim ko'tarib chiqmagan edi. Shu boisdan ham jahonning ko'p mintaqalarida yuz berayotgan qurolli to'qnashuvlarni tugatishda BMTning roli sezilmayapti. Ayniqsa, yevropaning markazidagi, Bosniya - Gersogovinadagi qonli fojialarning uzoq davom etishi BMTning nufuzini ancha tushirib yubordi. Ana shu nuqtayi nazardan olganda I.A. Karimovning takliflari katta ahamiyat kasb etdi.

BMT Bosh Assambleyasining 2000-yil sentabr oyida o'tgan «Mingyillik sammiti»da davlatimiz rahbari xalqaro terrorchilik va giyohvand moddalarning noqonuniy savdosiga qarshi kurashga, mintaqaviy xavfsizlikni

¹⁷ Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин.- Т.: Ўзбекистон, 1996. 48-б.

mustahkamlashga, BMT faoliyati va uning tarkibiy tizimini isloh qilishga doir ko'plab takliflarni bildirdi. Xalqaro jamoatchilik e'tiborini yana bir bor Orol muammosiga qaratdi. Ta'kidlamoq joizki, Orol'dagi vaziyat nafaqat Markaziy Osiyo mintaqasi, balki butun dunyo mamlakatlarining ekologik muammosidir. Shundan kelib chiqqan holda, davlatimiz rahbari «Mingyillik sammiti»da ekologik xavfsizlik sohasidagi xalqaro hamkorlikni qo'llab-quvvatlash, ushbu xayrli ishlarga xalqaro tashkilot va donor mamlakatlardan moliyaviy vositalar jalb etish maqsadida BMTning Atrof-muhit muhofazasi bo'yicha xalqaro dasturi huzurida Orol va Orolbo'yi muammolari kengashini tuzishni taklif qildi¹⁸.

yevropada xavfsizlik va hamkorlik tashkilotining 1999-yilgi Istanbul sammitida Prezident Islom Karimov BMT huzurida terrorchilikka qarshi kurash bo'yicha xalqaro markaz tashkil etish g'oyasini ilgari surdi. 2001-yil 28-sentabrda BMT Xavfsizlik kengashi doirasida terrorchilikka qarshi kurash qo'mitasining tashkil etilishi bu g'oyaning amaliy natijasi bo'ldi.

O'zbekiston ayni vaqtda BMTning mavjud 12 aksilterror konvensiyasiga hamda narkotik moddalar savdosiga qarshi kurashga oid konvensiyalariga qo'shilgan. Bu yo'nalishdagi hamkorlikning amaliy ifodasi sifatida 2000-yil 19-20-oktabr kunlari Toshkentda BMT va VOSG bilan hamkorlikda «Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqarorlikni mustahkamlash: giyohvand moddalar, uyushgan jinoyatchilik va terrorizmga qarshi kurashda umumiy yondashuv» mavzuida xalqaro konferensiya o'tkazildi¹⁹.

2006 yilning sentabrida esa Markaziy Osiyo mamlakatlari vakillari Qozog'istonning Semipalatinsk shahrida «Markaziy Osiyoda yadro qurolidan xoli hudud barpo etish to'g'risida»gi shartnomani imzoladilar.

O'zbekiston rahbari Islom Karimov g'oyasining amaliy natijasi bo'lgan bu shartnoma mintaqamizda tinchlikni mustahkamlash va ommaviy qirg'in

¹⁸ «Халқ сўзи» газетаси, 2000 йил, 12-сентябр

¹⁹ Каримов И.А. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. -Т., Ўзбекистон, 2000 йил, 8-жилд, -3476.

qurollari tarqalishining oldini olishdagi, pirovardida dunyoda yalpi yadroviy xavfsizlikni ta'minlash yo'lidagi g'oyat muhim qadam bo'ldi.

Mamlakatimiz BMT va uning ixtisoslashgan tashkilotlari bilan turli yo'nalishlarda samarali hamkorlik qilib kelmoqda. Bunda davlatimiz rahbari Islom Karimovning xalqaro integratsiyani kuchaytirish, barqarorlikni mustahkamlash va davlatlararo hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan hamda tinchlikparvarlikka asoslangan izchil siyosati muhim omil bo'lmoqda²⁰.

O'zbekiston BMTning 15 ixtisoslashgan tashkilotdan biri – YuNeSKOga 1993 yilning 29 oktyabrida a'zo bo'ldi. YuNeSKO tarixida ilk bor Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun maxsus dastur ham qabul qilindi. Bu dastur Markaziy Osiyo tadqiqotlarini o'rganish, tiklash va keng targ'ib etishni ko'zda tutadi.

1995 yil 6-noyabr kuni Toshkentdagi «Interkontinental» mehmonxonasining Amir Temur zalida YuNeSKO Ijroiya Kengashi 155-sessiyasining yakuniy yig'ilishi bo'lib o'tdi.

155-sessiya 19-oktabr kuni Parijda ochilgan edi. Uning asosiy mavzusi «Inson huquqlari Umumjahon deklaratsiyasining 50 yilligi, eslamog burchi va hushyorlik zaruriyati - qullikdan inson qadr-qimmatining tiklanishi sari», deb belgilangan edi. Sessiyada YuNeSKO Bosh konferensiyasi tomonidan qabul qilingan YuNeSKO faoliyat dasturlarining bajarilishiga oid hisobot ma'ruzasi va turli tashkiliy masalalardan tashqari, dunyoviy madaniyat ravnaqiga bag'ishlangan uchta hujjat qabul qilinishi mo'ljallangan edi. Birinchi hujjat BMT uchun mo'ljallangan dunyoviy madaniyat haqidagi jamlanma ma'ruza, ikkinchisi - «Dunyoviy madaniyat yo'lida» deb nomlangan sohalararo loyiha baholanishi haqida edi va ular Parijdagi yig'ilishda qabul qilindi.

Uchinchi hujjat esa O'zbekiston tomonidan taklif qilingan «Dunyoviy madaniyat va YuNeSKOning a'zo mamlakatlaridagi faoliyati» deb nomlangan qaror loyihasi bo'ldi.

²⁰ «Ўзбекистон овози» газетаси, 2001 йил, 29 ноябр.

O'zbekiston hukumatining taklifiga binoan Ijroiya Kengash qarorlari ro'yxatiga kiritilgan bu hujjat loyihasi 155-sessiyaning Toshkentda o'tadigan yakuniy yig'ilishida qabul qilinishi mo'ljallangan edi.

Sessiyaning yakuniy yig'ilishini YuNeSKO Ijroiya Kengashi raisi Pal Pataki ochdi. Rais sessiya kun tartibiga O'zbekiston tomonidan kiritilgan hujjatning ahamiyati haqida gapirar ekan, uning dunyoviy madaniyat shakllanishida muhim omillardan biri bo'lib qolishini ta'kidladi. Shuningdek, hujjat muhokamasini O'zbekistonda o'tkazish taklifi ko'pchilik tomonidan mamnuniyat bilan qabul qilinganini qayd etdi.

Sessiyada O'zbekiston Prezidenti Islom Karimov nutq so'zladi.

YuNeSKOning o'sha paytdagi Bosh direktori Federiko Mayor sessiyaning yakuniy yig'ilishini O'zbekistonda o'tkazish taklifini bildirgani uchun Prezident Islom Karimovga anjuman qatnashchilari va tashkilot nomidan minnatdorchilik izhor qildi.

«Men, - deb ta'kidladi o'z so'zida F. Mayor, - O'zbekiston xalqi boshidan kechirayotgan bugungi murakkab o'tish davrida fan va madaniyat, ma'naviyat ravnaqiga qo'shayotgan ulkan xizmatlaringiz uchun Sizga minnatdorchilik bildiraman. Chunki Siz ma'naviyatni tiklashdagina emas, uni yosh avlodga singdirishda ham katta xizmat qilmoqdasiz»²¹.

F. Mayor YuNeSKO faoliyati haqida gapirib, uning tinchlikni saqlashda fan, ta'lim va madaniyatni asos qilib olgani O'zbekiston hukumati olib borayotgan siyosat bilan hamohang ekaniga e'tibor qaratdi. Prezident Islom Karimovning «Biz kelajakning poydevorini qo'ymoqdamiz»²²

, degan so'zlarini esladi va bunga misol qilib O'zbekistonda ta'lim, fan va ma'naviyat sohasida erishilgan yutuqlarni keltirdi. O'zbekiston tajribasi dunyoviy madaniyat shakllanishida muhim bo'g'inlardan biri bo'lishini qayd etdi.

²¹ Халқ сўзи, 1995 йил 8 ноябрь.

²² Халқ сўзи, 1995 йил 8 ноябрь.

YuNeSKO bosh direktori tashkilotning Abu Ali ibn Sino nomidagi oltin medaliga sazovor bo'lgani bilan Islom Karimovni qutladi va oltin medalni O'zbekiston Prezidentiga topshirdi.

YuNeSKOning Vatanimizda o'tkazilgan nufuzli xalqaro anjumani ham shu asosiy maqsad yo'lidagi muhim qadamlardan biri bo'lib qolishi, shubhasiz.

Zotan, ikkinchi jahon urushi olovining tafti hali bosilmagan olis 1945-yilning 16-noyabrida tuzilgan YuNeSKO tashkiloti o'shandan buyon ona sayyoramizda tinchlikni saqlash yo'lida samarali ishlarni amalga oshirib kelmoqda. Bu yo'lda YuNeSKOning asosiy quroli ta'lim, fan va madaniyat sohasida insoniyat aql-zakovati erishgan yutuqlari dunyo bo'ylab yoyishdan iborat bo'ldi.

Tabiiyki, ta'lim, fan va madaniyat tashkiloti bo'lgan YuNeSKO sessiyasi ishtirokchilarining aksariyati olimlardir. Ular Prezident Islom Karimov kitoblarini o'qib, uni shu mahalgacha faqat nazariyotchi sifatida bilganlarini, endi O'zbekiston bilan tanishib, bu yerda o'tkazilayotgan islohotlar va ularning ilk natijalaridan boxabar bo'lib, O'zbekiston Prezidenti faqat nazariyotchi emas, balki izchil amaliyotchi ham ekanligini e'tirof qiladilar.

YuNeSKO - O'zbekiston madaniy hayotida yuz berayotgan jarayonlarning faol a'zosi. «Sharq taronalari» xalqaro musiqa festivali, qadimiy shaharlarimiz va buyuk ajdodlarimizning yubiley tadbirlari bu xalqaro tashkilot bilan hamkorlikda o'tkaziladi. Ayniqsa, YuNeSKO tashabbusi bilan uning Parijdagi qarargohida 1994 yil Mirzo Ulug'bekning 600 yillik tavvallud sanasi, 1996 yil Amir Temurning 660 yillik yubileyi munosib nishonlanishida bu tashkilotning xizmati katta bo'ldi²³. Shuningdek, 1997 yili Xorazm Ma'mun Akademiyasining 1000, Qarshi shahrining 2700 yillik yubileylari nishonlangani bunga yorqin misoldir²⁴.

O'zbekiston - BMTning faol a'zolaridan. Zero, mamlakatimiz butun dunyoda tinchlikni qaror toptirish yuzasidan amalga oshirilayotgan ko'plab

²³ Каримов И.А. Амир Темур ҳақида сўз. Т., Ўзбекистон. -1996 йил, -86.

²⁴ Мўминов А. Ўзбекистон ва ЮНЕСКОнинг халқаро-ҳуқуқий муносабатлари. –Т., 2003.- 21 б.

xayrli ishlarning tashabbuskorlaridandir. Tashkilotning o'sha paytdagi Bosh kotibi Kofi Annan 2002-yil oktabrida yurtimizga tashrifi chog'ida O'zbekistonning jahonda xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash borasidagi sa'y harakatlariga yuqori baho berdi. Bu mamlakatimizning xalqaro maydondagi nufuzi yuksalib borayotganining yana bir tasdig'idir²⁵.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh kotibi Pan Gi Mun 2010- yil, 4—5-aprel kunlari mamlakatimizda bo'ldi. BMT Bosh kotibi dastlab Nukus shahrida Orolbo'yi ekologik vaziyatni yaxshilash borasida amalga oshirilgan ishlarga bag'ishlangan taqdimot marosimida ishtirok etdi. Taqdimot marosimida mintaqadagi ekologik vaziyat haqida batafsil ma'lumot berildi.

-Mintaqadagi ekologik vaziyatni ko'zdan kechirib, ahvol o'ta murakkab ekaniga amin bo'ldim, - dedi Pan Gi Mun. - Bu butun insoniyatni ogohlikka chorlaydi. Bu global muammoni mintaqadagi barcha davlatlar hamjihatlikda hal etishi lozim²⁶.

BMT Bosh kotibi Toshkentdagi Jahon Iqtisodiyoti va Diplomatika universiteti professor-o'qituvchilari va talabalari bilan ham uchrashdi. Muloqot chog'ida O'zbekistonning BMT bilan aloqalari izchil rivojlanib borayotgani, tashkilotning YuNISEF, YuNeSKO singari qator tuzilmalari bilan yaqin hamkorlik mamlakatimizning jahondagi nufuzini yanada oshirishga hizmat qilayotgani alohida ta'kidlandi.

Davlatimiz rahbari mehmonni yurtimizga tashrifi bilan qutlar ekan, O'zbekiston mintaqaviy rivojlanishning ko'plab dolzarb yo'nalishlari bo'yicha BMT bilan samarali hamkorlik qilib kelayotganini ta'kidladi. Oqsaroydagi uchrashuvda Pan Gi Mun samimiy qabul uchun davlatimiz rahbariga minnatdorlik bildirib, BMT O'zbekiston Respublikasi bilan hamkorlikni yanada mustahkamlashdan manfaatdor ekanini alohida ta'kidladi. BMT Bosh kotibi davlatimiz rahbarining mintaqaviy va xalqaro rivojlanishning dolzarb

²⁵ Р.Фармонов. Ўзбекистон Республикаси сиёсий тизимининг шаклланиши ва Ғарб тажрибаси.-Т.: ТДПУ, 2004. – 29 б.

²⁶ Халқ сўзи, 2010 йил 6 апрель.

masalalarini hal etish borasidagi izchil va samarali yondashuviga yuksak baho berdi²⁷.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimov va BMT Bosh kotibi Pan Gi Munning uchrashuvi yakunida Birlashgan Millatlar Tashkiloti bilan Shanxay Hamkorlik Tashkiloti Kotibiyatlari o'rtasida hamkorlik to'g'risidagi qo'shma deklaratsiya imzolandi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning taklifiga binoan Xitoy Xalq Respublikasi Raisi Xu Tszintao 2010-yil 9-iyun kuni davlat tashrifi bilan mamlakatimizga keldi.

Xalqlarimiz o'rtasidagi munosabatlar tarixi ming yillar qa'ridan boshlanadi. Choy, paxta, ipak, qog'oz kabi kundalik turmushda hamisha iste'molda bo'lgan mahsulotlarning dunyo bo'ylab tarqalishida Movarounnahr va Chin yurti o'rtasidagi savdo-sotiq va madaniy aloqalar muhim o'rin tutgan.

Xalqaro muammolarni hal etishda Xitoyning nuqtai nazariga alohida e'tibor berilishi BMT Xavfsizlik Kengashining doimiy a'zosi bo'lgan bu mamlakatning yuksak siyosiy salohiyatidan dalolatdir. Iqtisodiy sohada esa Xitoyning qudrati haqida uning o'sib borayotgan yalpi ichki mahsuloti, tashqi savdo va eksport hajmi bo'yicha etakchi o'nlikka kirishi aniq tasavvur beradi.

²⁷ Рахимов М.А. Международное сотрудничество Узбекистана в контексте обеспечения стабильности и устойчивого развития в Центральной Азии.-Т.: 2011.-34 с.

I.2. O'zbekiston va Rossiya munosabatlari taraqqiyotining yangi bosqichi

O'zbekiston Respublikasi Rossiya Federatsiyasi tomonidan 1992 yilning 20-martida tan olingan va o'sha kundan e'tiboran ikki mamlakat o'rtasida diplomatik munosabatlar o'rnatilgan. Rossiya va O'zbekiston munosabatlari, albatta, yaqin qo'shnichilik, bir necha asrlik yaqinlik an'alariga ega. Bu munosabat SSSR parchalanib ketgandan so'ng saqlanib qolindi, rivojlantirildi.

O'zbekiston va Rossiya munosabatlari taraqqiyotining yangi bosqichi V.V.Putinning hokimiyat tepasiga kelishi bilan har ikki davlat munosabatlari yana ham chuqurlashdi. E'tiborli jihati shundaki, V. Putin davlat rahbari sifatidagi ilk rasmiy tashrifini O'zbekistonga amalga oshirgan edi. Bu hol Rossiya O'zbekistonni Markaziy Osiyo mintaqasidagi strategik sherigi sifatida tan olganidan dalolatdir. Albatta, ikki tomonning milliy hamda mintaqaviy xavfsizlik masalalari borasida qarashlar yaqinligining ahamiyati beqiyosdir.

O'zbekiston Prezidenti Oliy Majlisning ikkinchi chaqiriq birinchi sessiyasida ta'kidlaganidek, «Rossiya bilan tarixan qaror topgan iqtisodiy, madaniy, do'stlik aloqalarimiz O'zbekiston uchun, qolaversa, butun mintaqamiz uchun hamisha muhim ahamiyat kasb etib kelgan. Shuni ta'kidlashni istardimki, tenglik, o'zaro manfaatdorlik asosiga qurilgan, ikki davlat orasidagi ko'p tomonlama hamkorlik, strategik sheriklikni kuchaytirish uchun bugun yangi imkoniyatlar paydo bo'layotgani har ikki tomon - Rossiya va O'zbekiston manfaatlariga ham mos keladi»²⁸.

Ikki davlat o'rtasidagi munosabatlar quyidagi eng muhim hujjatlarga asoslangan:

-Rossiya Federatsiyasi va O'zbekiston Respublikasi o'rtasida ittifoqchilik munosabatlari to'g'risidagi Shartnoma (2005-yil 14-noyabr);

-Rossiya Federatsiyasi va O'zbekiston Respublikasi o'rtasida strategik sherikchilik to'g'risidagi Shartnoma (2004-yil 16-iyun);

²⁸ Каримов И. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт - пировард мақсадимиз. Т.: Ўзбекистон . 2000. - 347 б.

- 1998-2007 yillarda Iqtisodiy hamkorlikni chuqurlashtirish to'g'risidagi Shartnoma. (1998-yil 12-oktabrda imzolangan);

1991 yildan hozirgi vaqtgacha ikki davlat o'rtasida 171 ta xalqaro shartnoma hamda 33 tadan ziyod boshqa hujjatlar imzolangan²⁹.

2004 yildan boshlab ikki tomonlama munosabatlar jadal rivojlana boshladi. 2004 yilning 15-16-aprelida Prezident Islom Karimovning Rossiyaga amaliy tashrifi chog'ida ikki tomonlama munosabatlar, dolzarb xalqaro masalalar yuzasidan oshkora hamda samimiy muloqot bo'lib o'tdi.

2004 yil 16-iyunida Shanxay Hamkorlik Tashkilotining Toshkent sammiti doirasida I.A.Karimov va V.V.Putin o'rtasida bo'lib o'tgan ikki tomonlama uchrashuv chog'ida Strategik sherikchilik to'g'risidagi Shartnoma imzolandi.

O'zbekiston - Rossiya o'rtasida oliy darajadagi muloqot Prezident Islom Karimovning 2004 yil 2-3-iyulida Rossiyaga qilgan safari, MDH davlat boshliqlari Kengashining 2004 yil 16-sentabrdagi Ostona shahridagi hamda prezident V.V.Putin rahbarligidagi Rossiya delegatsiyasi to'laqonli a'zo sifatida ilk bor ishtirok etgan Markaziy Osiyo mamlakatlari tashkilotining 2004 yilning 18-oktabrida Dushanbe shahrida bo'lib o'tgan sammitlari chog'ida davom ettirildi.

2005 yilning 7-8-may kunlari Prezident I.A.Karimov MDHning Moskva shahrida bo'lib o'tgan norasmiy sammitida ishtirok etdi. 2005 yilning 27-29-iyulida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimovning Rossiya Federatsiyasiga amaliy tashrifi bo'lib o'tdi.

2004 yilning 26-avgustida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov MHD davlat rahbarlari Kengashining yig'ilishi hamda Qozon shahrining 1000 yilligi munosabati bilan o'tkazilgan anjumanda ishtirok etdi.

2004 yilning 6-7-oktabr kunlari O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimov Markaziy Osiyo davlatlari tashkiloti davlat rahbarlari Kengashining Sankt-Peterburgda bo'lib o'tgan yig'ilishida ishtirok etdi.

²⁹ Россия – стратегик ҳамкор. //XXI АСР газетаси, 2004 йил 17 июнь.

O'zbekiston rahbarining tashabbusi bilan yevroosiyo makonida iqtisodiy integratsiya jarayonlarini kuchaytirish hamda taraqqiyotga ko'maklashish maqsadida yevroosiyo hamkorligi tashkiloti yevroosiyo iqtisodiy hamjamiyati (yevrAzeS) bilan qo'shish to'g'risida qaror qabul qilindi. Sammit doirasida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning Rossiya Federatsiya Prezidenti V.V.Putin bilan uchrashuvi bo'lib o'tdi. Unda O'zbekiston - Rossiya munosabatlarning istiqbollari muhokama etildi. Rossiya rahbari O'zbekistonning Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqarorlikni mustahkamlash integratsiya jarayonlarini rivojlantirishda muhim o'rin tutayotganini ta'kidlab o'tdi. O'zbekiston rahbari, o'z navbatida, Rossiya va O'zbekiston o'rtasidagi munosabatlar strategik sheriklik tamoyillari asosida rivojlanib borayotgani va «do'st musibatda sinaladi» xalq maqoliga tayangan Rossiya siyosatini O'zbekiston yuksak qadrlashini uqtirdi. Uchrashuv chog'ida tomonlari qiziqtirgan xalqaro hamda mintaqaviy masalalar bo'yicha fikr almashildi³⁰.

2004 yilning 14-15-noyabrida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning Rossiya Federatsiyasiga rasmiy tashrifi bo'lib o'tdi. Ushbu tashrif chog'ida ikki tomonlama aloqalari yangi sifat bosqichiga ko'tarishga xizmat qiladigan Ittifoqchilik munosabatlari to'g'risidagi Shartnoma imzolandi.

Ushbu shartnoma ikki davlat o'rtasidagi munosabatlarning yangi sifat darajasiga ko'tarilganining ifodasi bo'ldi. Boshqacha aytganda, endilikda sho'rolar amaliyoti davridagidan tubdan farq qiladigan yangi falsafiy yondashuvga, jumladan, strategik istiqbolga ega bo'lgan umumiy manfaatlarning inobatga olinishiga asoslangan ittifoqchilik munosabatlarning shakllanishi va rivojlanishiga imkon yaratdi.

So'nggi yillarda Rossiya - O'zbekiston munosabatlari ikki davlat rahbari - Islom Karimov va Vladimir Putinning siyosiy irodasi va sa'y-harakatlari tufayli jadal va izchil rivojlanib bormoqda. Bunday tendensiya nafaqat siyosiy

³⁰ Бобоев А. Иттифоқчилик – ўзаро ҳамкорликнинг олий даражаси // Адолат, 2005 йил 18 ноябрь.

muloqot, balki savdo-iqtisodiy, harbiy, harbiy-texnikaviy hamkorlik, gumanitar hamda madaniy sohalarida ham yaqqol namoyon bo'lmoqda³¹.

Ma'lumki, ittifoqchilik shartnomasini tayyorlash bo'yicha amaliy faoliyat bir necha yil ilgari boshlanib, 1999 yilning 11-dekabrida Harbiy va harbiy-texnikaviy sohada har tomonlama hamkorlikni yanada chuqurlashtirish to'g'risidagi Shartnoma hamda 2004 yilning iyunida imzolangan Strategik sheriklik to'g'risidagi Shartnoma ikki davlat o'rtasidagi aloqalarning yanada yaqinlashuvida muhim bosqich vazifasini o'tagan edi. Jumladan, strategik sheriklik to'g'risidagi Shartnomada global tahdidlar, birinchi galda, terrorizm va diniy ekstremizm kabi xavf-xatarlarni nazarda tutgan holda strategik sheriklikni amalga oshirish zarur ekani ta'kidlanadi.

Shuningdek, ushbu hujjatda harbiy hamkorlik to'g'risida ham batafsil so'z yuritiladi. Chunonchi, unda har ikki mamlakat yoki birining manfaatlariga tahdid soladigan vaziyat vujudga kelgan taqdirda, ulami bartaraf etish chora-tadbirlari belgilab qo'yilgan. Bir so'z bilan aytganda, O'zbekiston va Rossiya o'rtasida imzolangan mazkur ittifoqchilik shartnomasi ikki mustaqil davlat va xalqlarning o'zaro yaqinlashuvi jarayonining mantiqiy bosqichidir.

Yangi shartnoma tufayli Rossiya va O'zbekiston o'rtasidagi munosabatlar tom ma'noda ittifoqchilik mazmuniga ega bo'lmoqda. Endilikda O'zbekiston ga nisbatan agressiv xatti-harakatlar dunyodagi eng qudratli davlatlardan biri - Rossiyaga qarshi tajovuzni anglatadi. Masalan, ittifoqchilik haqidagi shartnomaning 2-bandida ta'kidlanishicha, «tarablardan biri qarshi muayyan davlat yoki davlatlar guruhi tomonidan sodir etilgan agressiya har ikki tomonga sodir etilgan tajovuz hisoblanadi». Ushbu hujjatda tinchlikka xavf solishi yoki tarablardan birining xavfsizligiga raxna qilishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni bartaraf etish chora-tadbirlarini kelishgan holda birgalikda amalga oshirish zarurligi haqidagi qoidalari g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi.

³¹ Муштарак мақсадлар йўлидаги муҳим қадам //Халқ сўзи, 2006 йил 26 январь.

O‘z-o‘zidan ayonki, bu o‘rinda so‘z, avvalo, terroristik tahdidlar haqida bormoqda. Bu xatar qanchalik jiddiy ekanini Andijon shahrida yuz bergan qonli voqyealar, xususan, xorijdan moliyalashtirilgan bir guruh terroristlar tomonidan O‘zbekistondagi konstitutsion tuzumni ag‘darib, o‘rta asr xalifaligini o‘rnatishga urinishlarini yaqqol namoyon etdi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov ushbu voqyealar munosabati bilan bergan intervyusida «Andijondagi fojiani amalga oshirgan kuchlar ko‘zlagan maqsadidan qaytmayotgani, xalqaro maydonda biz haqimizda turli mish-mishlarni tarqatayotgani, buzg‘unchi g‘oyalarni ilgari surayotgani - barchamizdan atrofdagi voqyealarga loqayd bo‘lmaslik va ogoh bo‘lishni taqozo etmoqda»³².

Rossiya Prezidenti V.V.Putin, o‘z navbatida ta’kidlaganidek, «Shartnoma ikki mamlakat o‘rtasidagi munosabatlari mutlaqo yangi sifat darajasiga ko‘taradi. Rossiya va O‘zbekiston mintaqada barqarorlik va taraqqiyotga erishish yo‘lida kuchlari, zaxiralari, ulkan gumanitar salohiyatlarini birlashtirmoqda»³³.

Shartnomaning iqtisodiy jihatlari ham e’tiborga loyiqdir. Jumladan, Rossiya va O‘zbekiston o‘rtasidagi savdo-iqtisodiy va moliyaviy aloqalar yanada yuqoriroq bosqichga ko‘tarildi, ikki mamlakat tadbirkorlariga qo‘shimcha imtiyozlar yaratildi, o‘zaro hamkorlikning turli sohalaridagi to‘siqlar bartaraf etildi. Ta’kidlash joizki, Moskvada imzolangan mazkur shartnoma har ikki tomon uchun teng huquqli va o‘zaro foydalidir. Masalan, uning O‘zbekiston xavfsizligini ta’minlash, mahalliy korxona va tadbirkorlarning ulkan Rossiya bozoriga chiqish imkoniyatiga ega bo‘lgani uning naqadar katta ahamiyat kasb etishidan dalolat beradi. Binobarin, Rossiya Federatsiyasi uchun ham ushbu shartnomaning ahamiyati beqiyosdir. Deylik, chegarani tan olmaydigan tez tarqalib borayotgan terrorizmga qarshi birgalikda kurashish, iqtisodiyot, madaniyat, san’at, sog‘liqni saqlash, ta’lim va fan kabi

³² «Халқ сўзи», 2005-йил 17-ноябр

³³ «Народное слово», 2005 йил 23-ноябр

sohalarda ikki tomonlama aloqalarning rivojlanishidan Rossiya ham shubhasiz manfaatdordir³⁴.

Ittifoqchilik munosabatlari to'g'risidagi shartnomaning imzolanishi oliy darajadagi aloqalarning, ayniqsa, parlamentlararo munosabatlar rivojiga ijobiy ta'sir etdi. Hozirgi davrda ikki mamlakat parlamentlari o'rtasidagi aloqalar, birinchi galda, qonunchilik faoliyati, delegatsiyalar almashuvi sohasida izchil rivojlanib bormoqda. 2005 yilning 18-20-mayida Rossiya Davlat Dumasining MHD hamda vatandoshlar bilan aloqalar qo'mitasi raisi A.Kokoshin rahbarligidagi delegatsiya O'zbekistonga tashrif buyurdi. Bo'lib o'tgan uchrashuvlar chog'ida O'zbekiston va Rossiya Federatsiyasi o'rtasida parlament maslahatlashuvlarini ortiqcha rasmiyatchiliksiz jadallashtirish masalasi muhokama etildi.

2005- yilning noyabrida Rossiya Federal Majlisi Federatsiya Kengashining MHD ishlari bo'yicha qo'mitasi raisi V.Gustov O'zbekistonga tashrifi chog'ida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning 2005 yil 14-15-noyabrida Rossiya Federatsiyasiga qilgan rasmiy tashrifi mamlakat siyosiy doiralari, Rossiya Federatsiyasi Davlat Dumasi hamda Federatsiya Kengashida katta qiziqish uyg'otganini e'tirof etdi. U strategik sheriklik to'g'risidagi Shartnomaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi natijasi o'laroq, ittifoqchilik munosabatlari to'g'risidagi Shartnomaning imzolanishi Rossiyada ijobiy baholanganini alohida ta'kidlab o'tdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning Rossiya Federatsiyasiga qilgan rasmiy tashrifi chog'ida ikki mamlakatning yoqilg'i-energetika sohasida hamkorligini rivojlantirish masalalari muhokama etildi. Mamlakatimizda ish yuritayotgan «Gazprom» OAJning Markaziy Osiyo, jumladan, O'zbekistondagi operatori - «Zarubejneftegaz» YAJ faoliyati ana shunday hamkorlikning yorqin namunasidir. Ittifoqchilik shartnomasining sakkizinchi bandida ta'kidlanganidek, tomonlar mavjud xalqaro amaliyotdan

³⁴ Каримов И.А. Тинчлик ва барқарорликдан барчамиз манфаатдормиз. 10-жилд.-Т.: Ўзбекистон, 2002, - 126.

kelib chiqqan holda ikki tomonlama savdo-iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirish va takomillashtirish borasida tegishli chora-tadbirlarni ishlab chiqadi. Bunday huquqiy me'yorning mavjudligi O'zbekiston va Rossiya ishbilarmon sheriklar o'rtasidagi aloqalarni kengaytirish, ularni yanada samarali o'zaro foydali bo'lishiga xizmat qiladi³⁵.

Ana shunday hamkorlikka misol tariqasida 2004 yilning aprelida «O'zbekneftegaz» xolding kompaniyasi hamda «Zarubejneftegaz» va «Gaz Projekt Developmen yentral Asia AG» kompaniyasidan iborat konsorsium o'rtasida «Shaxpaxti» konida qo'shimcha qidiruv ishlari bo'yicha mahsulotni bo'lib olish haqidagi Bitimga binoan tashkil etilgan «Zarubejneftegaz - GPD - Markaziy Osiyo» kompaniyasini keltirish mumkin. E'tiborli jihati shundaki, ushbu kompaniya mamlakatimiz parlamenti tomonidan «Mahsulotni bo'lib olish bitimlari to'g'risida»gi Qonun qabul qilingandan keyin paydo bo'lgan dastlabki kompaniya hisoblanadi. «Shaxpaxti» konida mahsulotni ishlab chiqarish bo'yicha loyiha 15 yilga mo'ljallangan. Shunday qilib, bir vaqtdan to'xtatib qo'yilgan gaz konida jadal ish boshlanib ketdi: 2005 yilning noyabrigacha 230 million kubometrda ko'proq gaz ishlab chiqarildi.

Bundan tashqari, «Zarubejneftegaz» kompaniyasi «Gazprom» OAJ boshqaruvi raisi A. Milleming 2005 yil sentabrida O'zbekistonga qilgan tashrifi chog'ida imzolangan 2006-2010 yillarga mo'ljallangan O'rta muddatli bitim doirasidagi kelishuvlarga ko'ra, gazni to'xtovsiz yetkazib berilishini ta'minlash maqsadida mamlakatimizdagi 3000 kilometr gaztransport tizimlarida kompleks diagnostika ishlarini amalga oshirdi, «O'zbekneftegaz» kompaniyasiga asbob-uskuna yetkazib berdi, «Markaziy Osiyo - Markaz» gazoprovodini modernizatsiya qilish, qayta jihozlash va kengaytirish uchun ming holatini baholash ishlarida ishtirok etib kelmoqda. Ushbu kelishuvlarning hayotga tatbiq etilishi, xususan, Ustyurt mintaqasida investitsiya hajmi qariyb bir milliard dollarni tashkil etgan yirik gaz konini o'zlashtirish bilan bog'liq bo'lgan

³⁵ «Народное слово», 2005-йил 22-ноябр.

loyihalarni amalga oshirish orqali «Gazprom» va «O'zbekneftegaz» o'rtasidagi hamkorlikni yanada rivojlantirish va chuqurlashtirishga keng imkoniyat tug'ilmoqda. Bitimning mahsulotni bo'lib olish haqidagi shartlariga ko'ra, tabiiy gazning bir qismini O'zbekiston tasarruf etadi. Investitsiyalar hamda mazkur konni o'zlashtirilishi tufayli mintaqada zamonaviy infratuzilmaga ega bo'lgan yangi aholi punktlari, minglab yangi ish o'rinlari paydo bo'ladi. Mazkur loyihalarga jalb etiladigan ko'plab korxona va tashkilotlar qo'shimcha ish hajmiga ega bo'ladi. Muhimi shundaki, loyiha muddati tugagunga qadar, uning doirasida qurilgan va tashkil etilgan barcha moddiy boyliklar O'zbekistonda qoladi. Bundan tashqari, ushbu loyihalarni amalga oshirish borasidagi faoliyat mahalliy budjetlarga mintaqani rivojlantirish va aholi farovonligini oshirishga yo'naltirilishi mumkin bo'lgan majburiy soliq va to'lovlar evaziga qo'shimcha daromad keltiradi³⁶.

Ekspertlarning taxminiga ko'ra, yaqin 15 yilda energiya iste'moli dunyo miqyosida uchdan biriga, 2025 yilda esa 45 foizga ko'payadi. Mavjud ma'lumotlarga ko'ra, 2025 yilga borib neftga bo'lgan talab 42 foizga, gazga esa 60 foizga oshishi mumkin ekan. Ma'lumki, bu iqtisodiy masaladan ko'ra ko'proq siyosiy masaladir. Chunki energetika zaxiralariga egalik qilganlar nafaqat jahon bozorlarida, balki siyosiy munosabatlar sohasida ham hukmronlik qiladi. Shu bois rivojlangan yoqilg'i-energetika, neft va tabiiy gaz zaxiralariga ega mamlakatlar bilan (xususan, O'zbekiston bilan) o'zaro manfaatli hamkorlikni rivojlantirish masalalari ham geoiqtisodiy, ham geosiyosiy jihatdan g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi³⁷.

Rossiya va O'zbekiston o'rtasida energetika sohasida hamkorlikning rivojlantirilishi, neftgaz sektoriga investitsiyalar, yangi texnologiya va ilg'or tajribaning jalb etilishi har ikki mamlakat milliy iqtisodiyotini taraqqiy etgan davlatlar darajasiga ko'tarilishiga xizmat qilishi shubhasizdir. Ta'kidlash joizki,

³⁶ «Народное слово», 2005-йил 22-ноябр

³⁷ Ўзбекистон жамиятни демократлаштириш ва янгилаш мамлакатни модернизация ва ислох қилиш йўлида.- Т.: Академия, 2005.- 359 б.

mustaqillik yillarida O'zbekistonda mazkur sohani rivojlantirishda salmoqli ishlar amalga oshirildi. Eng muhim yutuqlardan biri shundaki, 1995 yildayoq mamlakatimiz neft mustaqilligiga erishdi. Bugungi kunga kelib, respublikada yiliga 60 milliard kubometr tabiiy gaz hamda 6 million tonnaga yaqin suyuq uglevodorodlar ishlab chiqarilmoqda. Mamlakat ichki ehtiyojlarini to'liq qondirayotgan mazkur tarmoqning eksport salohiyati tobora mustahkamlanib bormoqda. Masalan, 2005 yilda «O'zbekneftegaz» Milliy xolding kompaniyasi 770 million AQSh dollari hajmida mahsulot eksport qildi. 477,15 million dollarlik tabiiy gazdan tashqari, xorijiy buyurtmachilarga qariyb 95 million dollarlik neft mahsulotlari, 10 million dollarga yaqin suyultirilgan gaz, 73 million dollarlik polietilen yetkazib berildi. Mamlakatimizda magistral gaz quvurlarining keng tarmog'i mavjud bo'lgani tufayli (13 ming kilometrdan ziyod) faqat 2005 yilning o'zida tabiiy gaz tranziti uchun 118 milliondan ortiq AQSh dollari olishga muvaffaq bo'lindi.

Albatta, tarmoqni yanada rivojlantirish va eksport salohiyatini oshirish neft va gaz ishlab chiqarilishini, jumladan, yangi konlarni topish va o'zlashtirish evaziga ko'paytirishni taqozo etadi. Masalan, hozirgi vaqtda mamlakatimizdagi 190 uglevodorod xomashyosi konlarining 90 tasida mahsulot ishlab chiqarilmoqda, 67 tasi o'zlashtirishga tayyorlangan, 33 ta konda esa geologiya-qidiruv ishlari olib borilmoqda. Boshqacha aytganda, bu tarmoqdagi ulkan imkoniyatlarni mamlakat va xalq manfaatlariga yo'naltirish uchun imkon boricha tezroq yangi konlarni ishga tushirish zarur³⁸.

Albatta, buning uchun katta sarmoya kerak. Bu o'rinda «O'zbekneftegaz» kompaniyasining hissasidan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006 yil 11-mayda qabul qilgan farmoniga binoan tashkil etilgan O'zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot Fondi mablag'larining bir qismi ham shu sohaga yo'naltiriladi. Mazkur fond iqtisodiyotning yetakchi sohalari, jumladan,

³⁸ Ваҳобов А.В. Иқтисодий эркинлаштириш босқичида Ўзбекистон ташқи савдосини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари //Ўтиш иқтисодиёти шароитида Ўзбекистон иқтисодиёти ва ташқи иқтисодий алоқаларнинг эркинлаштириш хусусиятлари. -Т.: 2004, -86.

neftegaz tarmog'ini modernizatsiya qilish va texnologik jihatda qayta jihozlash maqsadida tashkil etilgan. Tabiiyki, bu sohaga xorijiy investitsiyalami jalb etish masalasiga ham jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Ta'kidlash joizki, mamlakatimizda xorijiy investorlar uchun yaratilgan qulay investitsiya muhiti, shuningdek, «Gazprom» va «Lukoil» kabi yirik kompaniyalar bilan ijobiy hamkorlik tajribasi (bu ikki kompaniyaning O'zbekistondagi investitsiyalari ikki milliard AQSh dollari miqdorida baholanmoqda) bu sohaning istiqboli porloq ekanidan dalolat beradi.

O'zbekistondagi foydali qazilmalar zaxirasi qariyb 11 trillion dollar miqdorida baholanmoqda. Jahon tajribasi qazilma boyliklarni ishlab chiqarishda o'zaro manfaatli hamkorlik katta samara berishidan dalolat beradi. Zero bu xomashyoni ishlab chiqarish korxonalarini tashkil etish imkonini yaratadigan ham investitsiya, ham zamonaviy asbob-uskuna, ham yangi texnologiyalami joriy etishga xizmat qiladi

O'zbekistonning Rossiya bilan hamkorligi ittifoqchilik shartnomasining imzolanishi arafasida va undan keyingi davrda, ayniqsa parlamentlararo munosabatlarda jadal rivojlanmoqda. Rossiya senatorlarining fikricha, bunday aloqalar zamonaviy tahdidlarga birgaikda kurash olib borishga ko'maklashadi.

2006- yilning 13-14-fevral kunlari Rossiya Federal Majlisi Davlat Dumasi raisi Boris Grizlov rasmiy tashrif bilan O'zbekistonga keldi. 2006 yilning 12-16-martida Rossiya Davlat Dumasining MDH va vatandoshlar bilan aloqalar qo'mitasi raisi A.Kokoshinning O'zbekistonga tashrifi amalga oshirildi. O'sha yilning aprel oyida Rossiya Federal Majlisi Federatsiya Kengashi raisi Sergey Mironov rahbarligidagi delegatsiya O'zbekistonda mehmon bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning 2006 yil may oyida Rossiyada bo'lgan chog'ida mamlakatimizda amalga oshirilayotgan xususiylashtirish jarayoniga jiddiy e'tibor qaratilgan edi. «Ko'pgina mamlakatlarda bunday ob'ektlar allaqachon xususiylashtirilgan, - dedi Prezident Islom Karimov, - O'zbekistonning boshqa davlatlardan farqi shundaki, bizda

xususiylashtirish masalasida shoshqaloqlikka yo‘l qo‘yilmadi. Shu bois Rossiya kompaniyalari mamlakatimizdagi xususiylashtirish jarayonlarida faol ishtirok etishi mumkin»³⁹.

Bo‘lib o‘tgan muzokarlarda Markaziy Osiyoda xavfsizlik, tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash masalalari muhokama etildi. Mintaqa siyosiy hayotida o‘ta muhim hisoblangan tinchlik masalasi asosiy masala hisoblanib, bu haqda Prezident Islom Karimov shunday deydi: «Mintaqadagi barqarorlik shunchaki diqqat-e’tiborni emas, jiddiy fikr almashishni talab etadi. Mintaqadan tashqaridagi turli maqsadlarni ko‘zlab harakat qilayotgan ayrim kuchlarning ishtiroki bilan paydo bo‘layotgan tahdidlar mintaqaviy integratsiyalashuv masalalarining dolzarblashuviga sabab bo‘layotir»⁴⁰. Mamlakatimiz rahbari Rossiya prezidentining Federal Majlisga taqdim etgan maktubi haqida to‘xtalib, uning mazmuni boy ekanini ta’kidladi.

Prezident Islom Karimov 2006 yil 9-may kuni Toshkentdagi Xotira maydonida jumalistlar bilan suhbatda O‘zbekiston va Rossiya Federatsiyasi o‘rtasida tuzilgan ittifoqchilik shartnomasi mintaqada tinchlik va barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi, deb ishonch bildirdi. Darhaqiqat ushbu hujjat ikki mamlakat manfaatlariga xizmat qilib, tinch-osoyishta hayot kafolati bo‘ladi, kelajakka ishonch bilan boqish imkonini yaratadi. Prezident Islom Karimov 2006 yil 6-martda «O‘zbekiston Respublikasi va Rossiya Federatsiyasi o‘rtasida ittifoqchilik shartnomasini ratifikatsiya qilish to‘g‘risida»gi Qonunga imzo chekdi. O‘z navbatida, Prezident V.V.Putin ham Sochidagi uchrashuv arafasida mazkur ratifikatsiya qilish to‘g‘risidagi qonunni imzoladi. Shundan e’tiboran qonun to‘liq kuchga kirdi.

Markaziy Osiyo mintaqasi va uning atrofida ro‘y berayotgan jarayonlar xavfsizlik va barqarorlikni, siyosiy va iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlashni taqozo etmoqda. Shu ma’noda, yuqorida tilga olingan shartnoma O‘zbekiston uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur shartnoma Rossiya uchun ham

³⁹ «Народное слово», 2006-йил 23 май.

⁴⁰ «Халқ сўзи», 2006-йил 23-май.

g'oyat ahamiyatlidir. Zero u ikki tomonlama hamkorlik negiziga tayanib, Rossiyaning janubiy chegaralari xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi⁴¹.

Shu bilan birga, mamlakatimiz rahbariyati tomonidan tashqi siyosiy faoliyatda Xitoy, Hindiston, Janubiy Koreya, Pokiston bilan do'stona aloqalar o'rnatishga harakat qilayotgani O'zbekistonning umumiy xavfsizlik va barqarorlikka intilayotganidan dalolat beradi.

Ushbu shartnoma ko'plab masalalarni qamrab olgan. U siyosiy, harbiy, harbiy-texnikaviy hamkorlik, Qurolli Kuchlarni modernizatsiya va isloh etish bilangina cheklanib qolmaydi. Unda ikki tomonlama hamkorlikning boshqa jihatlari ham aks ettirilgan. Ular qatorida savdo-iqtisodiy munosabatlar, telekommunikatsiya, energetika, sug'urta va bank-moliya sohasi, xalqaro transport infratuzilmalaridan o'zaro samarali foydalanish kabi sohalarni keltirish mumkin. 2005 yil natijalari Rossiya savdo sohasida O'zbekistonning asosiy sherigiga aylanganini ko'rsatmoqda. Mamlakatimiz dunyodagi ko'plab davlatlar bilan savdo-iqtisodiy aloqalarni yo'lga qo'ygan bo'lsada, umumiy mahsulot ayirboshlashning 21 foizi Rossiya ulushiga to'g'ri keladi⁴².

2005- yilda ushbu mamlakatga eksport hajmi 41,6 foizga oshib, 1.026,5 AQSh dollarini tashkil etdi. Rossiyadan import hajmi esa 12,7 foizga oshib, 1.034 million dollarni tashkil qildi. O'zbekiston gaz ishlab chiqarish bo'yicha MHD orasida uchinchi, dunyo miqyosida esa o'nta eng yirik gaz ishlab chiqaruvchi mamlakatlar qatoridan o'rin olgan.

Ta'kidlash joizki, ikki tomonlama savdo aloqalarida ijobiy o'zgarishlar, xususan, so'ngi olti yil mobaynida mahsulot ayirboshlash ko'rsatkichlarining uzluksiz oshib borishi 1998 yilda Rossiyada ro'y bergan iqtisodiy inqiroz bartaraf etilgandan keyin ko'zga tashlana boshladi.

2004- yilda ikki mamlakat o'rtasida mahsulot ayirboshlash 2003 yilga nisbatan 42,9 foizga oshib, 1641,9 mln. AQSh dollarini, O'zbekistondan Rossiya Federatsiyasiga eksport hajmi 57,8 foizga oshib, 724,8 mln. AQSh

⁴¹ «Народное слово», 2005 йил 13-май.

⁴² Ўзбекистон овози, 2006 йил 21 январь.

dollarini, Rossiyadan import esa 33,7 foizga ko'payib, 917,1 mln. AQSh dollarini tashkil qildi.

2004- yilda savdodagi ijobiy saldo tufayli 2003 yildagi salbiy saldoni qariyb 38 mln. AQSh dollari miqdorida qisqartirilishiga erishildi.

O'zaro savdodagi eksport va import tarkibi asosan mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun raqobat qilmaydigan mahsulotlardan tashkil topgan(odatda ichki bozorlarda talab yuqori bo'lgan avtomobillar bundan mustasno).

Yuqoridagilardan xulosa qilib, ikki tomonlama savdo istiqbolda savdo to'siqlariga yo'l qo'ymaydigan o'zaro manfaatli asosda amalga oshirilayotganini qayd etish mumkin.

Mamlakatimizda Rossiya sarmoyasining ishtirokida tashkil etilgan korxonalar hamda Rossiya kompaniya va firmalarining akkreditatsiya qilingan vakolatxonalari soni ko'payib bormoqda. Masalan, 2003 yilda Rossiya sarmoyasi ishtirokida mamlakatimizda 309 ta korxona faoliyat yuritgan bo'lsa, 2004 yilda ularni soni 390 taga yetgan. Ulardan 54 tasi yuz foiz Rossiya investitsiyasi asosida faoliyat yuritadi, 295 tasi esa - qo'shma korxonalardir.

O'zbekiston mintaqalari nuqtai nazaridan oladigan bo'lsak, faoliyat yuritayotgan korxonalar asosan Toshkent shahri, Toshkent, Samarqand, Buxoro, Andijon hamda Farg'ona viloyatlari ulushiga to'g'ri keladi. Mazkur korxonalar faoliyatining asosiy yo'nalishlari quyidagi sohalarni qamrab oladi: oziq-ovqat, tekstil, yog'ochni qayta ishlash, kimyo-farmatsevtika, metallurgiya, mashinasozlik, avtomobilsozlik, yoqilg'i-energetika, qishloq xo'jaligi hamda O'zbekiston iqtisodiyotining boshqa tarmoqlarida birgalikda mahsulot ishlab chiqarish, savdo-vositachilik faoliyati.

Keyingi vaqtda qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlash sohasida kooperatsiyani mustahkamlash jarayonlari ko'zga tashlanmoqda. Ayni paytda bu sohada «Baltimor», «Cherkizovo» va boshqa mashhur Rossiya kompaniyalari bilan tashkil qilingan to'qqizta qo'shma korxona faoliyat yuritmoqda. «Bim Bill Dan» kompaniyasi «Toshkentsut» birlashmasining 77

foiz aksiyasini sotib olish to'g'risidagi shartnomani imzolab, sut mahsulotlari va meva sharbatini ishlab chiqarishga 20 mln. AQSh dollari miqdorida investitsiya kiritishni mo'ljallagan⁴³.

O'zbekiston Respublikasi tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligida o'zbekistonlik rezidentlar tomonidan Rossiyada tashkil etilgan 276 ta korxona ro'yxatga olingan. Shuningdek, ushbu vazirlikda 83 ta Rossiya kompaniya va firmalarining O'zbekiston dagi vakolatxonalari ochilgan.

Bundan tashqari, doimiy asosda MPKning yig'ilishlari o'tkazilib turibdi. 2005-yilning 10-12 oktabrida MPKning Toshkentda bo'lib o'tgan navbatdagi 8-yig'ilishida ikki tomonlama hamkorlikni faollashtirish masalalari muhokama etildi.

2005-yilning 9-10-yanvarida Rossiya Federatsiyasining Sanoat bo'yicha federal agentligi boshlig'i B.S.Alyoshin rahbarligidagi delegatsiya O'zbekiston ga tashrif buyurdi. Muzokaralar chog'ida asosan aviasozlik va neftgaz sanoati sohasida ikki mamlakat o'rtasidagi hamkorlik masalalari muhokama etildi. Shuningdek, tashrif chog'ida 2005 yil natijalariga ko'ra, ikki tomonlama mahsulot ayirboshlash hajmi so'nggi o'n yil mobaynida eng yuksak ko'rsatkich - 2 mlrd. AQSh dollarini tashkil etgani alohida ta'kidlandi.

Rossiya Federatsiyasida «O'zbekiston » savdo uyining ochilishi ikki mamlakat o'rtasida savdo-iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlash yo'lidagi muhim qadam bo'ldi. 2005-yilning 19-dekabrida Toshkentda Rus Savdo uyining ochilish marosimi bo'lib o'tdi. Uning asosiy faoliyati RF Sibir mintaqasining iqtisodiy salohiyatini O'zbekiston dan keltirilayotgan mahsulotlar bilan o'zaro manfaatli jihatlarini namoyish etishdir⁴⁴.

Mamlakatimizning Rossiya bilan yoqilg'i-energetika sohasidagi investitsion hamkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. 2005-yilda Rossiya O'zbekiston dan 8,115 milliard kubometr gaz sotib olgan. «O'zbekneftgaz» Milliy xolding

⁴³ Ўзбекистон – Россия: Ҳамкорликнинг янги уфқлари //Халқ сўзи, 2006 йил 1 январь.

⁴⁴ Ўзбекистон ва жаҳон ҳамжамияти: халқаро муносабатлар ва ташқи алоқаларни ташкил қилиш. /Умаров Б.З., Ғаниев А.С. - Т.: Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 2008.- 365 б.

kompaniya hamda «Gazprom» va «Lukoil» OAJ bilan imzolangan hujjatlarda mamlakatimiz neftgaz sohasiga 2,5 milliard dollar miqdorida investitsiya kiritish ko'zda tutilgan. «Texspesstalinjining» (Sankt-Peterburg) hamda Chkalov nomidagi Toshkent aviosozlik ishlab chiqarish birlashmasi o'rtasida 2008-yilgacha 30 ta IL-114 samolyotlarini import qilish to'g'risida kontrakt tuzilgan. E'tiborli jihati shundaki, Rossiya Harbiy-dengiz kuchlari va «Viborg» aviakompaniyasi dunyodagi eng yirik beshta samolyotsozlik majmualari qatoridan o'rin olgan «TAR01SN» DAJ tomonidan ishlab chiqarilgan bir necha samolyotdan samarali foydalanib kelmoqda.

2005 yilning birinchi choragida mahsulot ayirboshlash hajmi o'tgan yilning shu davriga nisbatan 24 foizga oshgan va 402 mln. AQSh dollarini tashkil etgan⁴⁵.

Ikki mamlakat o'rtasida ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasida ham o'nlab oliy o'quv yurtlari o'rtasida samarali hamkorlik yo'lga qo'yilgan. Jumladan, bunday hamkorlik iqtisodiyot, servis, tibbiyot, boshqaruv, tilshunoslik, pedagogika, qishloq xo'jaligi, informatika va yangi sanoat texnologiyalari sohasida yuksak malakali mutaxassis-kadrlar tayyorlanmoqda. Ayni paytda Toshkentda MDU hamda Plexanov nomidagi Moliya akademiyasining filiallari tashkil etilib, muvaffaqiyatli faoliyat yuritmoqda.

Hozirgi vaqtda O'zbekiston da 676 maktabda rus tilida dars olib boriladi, ularda 250 ming o'quvchi ta'lim olmoqda.

Mustaqillik yillari respublika kutubxonalari yangi adabiyotlar bilan boyitildi. Respublikada har yili rus tilida 1,0—1,2 mln. adadda 40-45 nomda darslik va qo'llanmalar nashr qilinadi. Rus tilida 85 ta gazeta va 52 ta jurnal chop etiladi.

Ikki mamlakat fan, madaniyat va jamoat arboblarning tashabbusi bilan 2004-yilning mart oyida Moskvada o'zbek xalqining boy madaniy-tarixiy merosini targ'ib etish maqsadida tashkil etilgan «O'zbekiston madaniyati va san'ati Fondi»ning taqdimoti bo'lib o'tdi.

⁴⁵ «Халқ сўзи», 2006-йил, 16-май.

Ikki mamlakatning taniqli san'at va madaniyat arboblarning uchrashuvlari, milliy teatrlar gastrollari hamda musawirlar ko'rgazmalari doimiy ravishda o'tkazib kelinmoqda⁴⁶.

Hozirgi vaqtda O'zbekiston Respublikasi hamda Rossiya Federatsiyasi o'rtasida gumanitar sohadagi hamkorlikni rivojlantirish Kompleks dasturi loyihasi tayyorlanmoqda. Toshkentda Rossiya hukumati huzuridagi xalqaro ilmiy va madaniy hamkorlik Rossiya markazining vakolatxonasi («Roszarubetsentr») faoliyat yuritmoqda.

O'zbekiston bu sohadagi hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladigan turli tadbirlarni qo'llab-quwatlab kelmoqda. Shu ma'noda, 2005 yilning noyabrida O'zbekiston - Rossiya madaniy hamkorligining 2005-2006-yillarga mo'ljallangan Dasturining imzolangani bu yo'ldagi muhim qadam bo'ldi.

Bundan tashqari, ikki mamlakat Fanlar akademiyalari hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Fan va texnologiyalarni rivojlantirishni muvofiqlashtirish Qo'mitasi bilan birgalikda Suffa platosida radiyastronomiya observatoriyasini qurish rejalashtirilayotgani ham e'tiborga loyiqdir.

Shunday qilib, yuqoridagi mulohazalarga tayanib, O'zbekiston - Rossiya munosabatlari har qachongidan mustahkamlanib borayotganini ta'kidlash mumkin. Ittifoqchilik shartnomasi ikki mamlakat o'rtasidagi yaqin hamkorlik munosabatlarining ishonchli kafolati bo'lib xizmat qiladi.

Taniqli rus siyosatshunosi A.Migranyanning ta'kidlashicha, Rossiya bilan ittifoqchilik aloqalari O'zbekiston xavfsizligi va barqaror taraqqiyotini yuqori darajada ta'minlaydi. Uning fikricha, ikki mamlakatning o'zaro yaqinlashuvi postsovet makonida bir talay omillar bilan belgilangan taraqqiyot tendensiyalarida jiddiy o'zgarishlar ro'y berayotganidan dalolat beradi. Olimning ta'kidlashicha, postsovet makonda integratsiya jarayonlarining yangi bosqichi ikki tomonlama va ko'p tomonlama darajada (yevrAzeS), jumladan,

⁴⁶ Жўраев Н. Ўзбекистон тарихи: (Миллий истиқлол даври) 3-китоб. – Т.: Шарқ, 2011. - 694 б.

Rossiya va Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida sifat jihatidan mutlaqo yangi munosabatlar vujudga kelayotgani anglab yetilayotganidan darak berayotir⁴⁷.

⁴⁷ «Правда Востока», 2005 йил 23-ноябр.

II.BOB. O‘zbekiston Respublikasining Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan aloqalari va tutgan o‘rni

II.1. O‘zbekiston va Shanxay Hamkorlik Tashkiloti

Hozirgi davrda O‘zbekistonning Shanxay Hamkorlik Tashkilotidagi ishtiroki alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu tashkilot (1996-y. Shanxayda chegara hududlarida harbiy sohada o‘zaro ishonchni mustahkamlash chora-tadbirlari to‘g‘risida imzolangan Bitim doirasida) Xitoy bilan qo‘shni davlatlar o‘rtasida chegaralarga doir masalalarni hal etishga qaratilgan norasmiy forum sifatida tashkil etilgan edi.

SHHT - submintaqaviy xalqaro tashkilotga oltita davlat - Qozog‘iston, Xitoy, Qirg‘iziston, Rossiya, Tojikiston va O‘zbekiston a'zo bo‘lgan. SHHT tarkibiga kiradigan davlatlarning umumiy hududi yevroosiyo hududining 61 foizini, umumiy demografik (nufusiy) jihatdan dunyo aholisining to‘rttdan bir qismini tashkil etadi, iqtisodiy salohiyati nuqtayi nazaridan AQShdan keyingi eng qudratli - Xitoy iqtisodiyotini qamrab oladi. Rasmiy tillari - rus va xitoy tili. Qarorgohi Pekinda joylashgan. SHHTga a'zo davlatlar hududining umumiy maydoni 30 mln. kv. km. yoki yevroosiyo qit'asi maydonining beshdan uch qismini tashkil etadi. Ushbu davlatlar aholisining soni - 1,455 milliard kishi yoki dunyo aholisining taxminan to‘rttdan bir qismini tashkil etadi⁴⁸.

SHHT tashkil etilishi tarixan umumiy chegaralarda qurolli kuchlar va qurol-aslahalami qisqartirish to‘g‘risida Bitim qabul qilingan Moskva sammiti bilan uzviy bog‘liqdir. 1998-yildan Markaziy Osiyo mintaqasi, mintaqaviy xavfsizlik va ko‘ptomonlama hamkorlik masalalari «Shanxay beshligi»ning diqqat markaziga aylana boshladi. Terrorizm, separatizmga qarshi kurashish, mintaq doirasida iqtisodiy va gumanitar hamkorlikni rivojlantirish «Shanxay beshligi»ning asosiy maqsadlari sifatida e'lon qilinadi.

1998- yilning 3-iyulida «beshlik»ning Olmaotada bo‘lib o‘tgan uchinchi sammitida tashqi ishlar vazirlarining Qo‘shma bayonoti yakuniy hujjat

⁴⁸ Сафоев С. Марказий Осиё геополитикаси.-Т.: 2005, -14 б.

sifatida qabul qilindi. Unda tomonlar xavfsizlik masalalari yuzasidan maslahatlashuv jarayonini rivojlantirish va «bunga mintaqaning barcha manfaatdor davlatlarini jalb etishga» kelishib oldi. «Shanxay beshligi» doirasida hamkorlikni rivojlantirishning quyidagi asosiy yoʻnalishlari belgilab olindi: xavfsizlik, muhim xalqaro muammolar yuzasidan doimiy maslahatlashuvni amalga oshirish; xalqaro terrorizm, uyushgan jinoyatchilik, giyohvand moddalarning noqonuniy savdosi; vaziyat talab etgan hollarda Markaziy Osiyo, umuman, Osiyo qitʼasida xavfsizlikni taʼminlash, hamkorlikni kengaytirish, mintaqaviy iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish masalalari boʻyicha ekspertlar, tashqi ishlar vazirlari doirasida uchrashuvlarni tashkil etish⁴⁹.

«Shanxay beshligi»ning 2000-yil 5 iyulida Dushanbeda boʻlib oʻtgan beshinchi sammitining tarixiy ahamiyati beqiyosdir. Zero, unda ilk bor kuzatuvchi sifatida Oʻzbekiston Respublikasining Prezidenti Islom Karimov ishtirok etib, XXR Raisi Szyan Szemin bilan uchrashgan edi. Uchrashuv natijalariga koʻra, «Dushanbe deklaratsiyasi» qabul qilindi. Bu hujjatning ahamiyati shundaki, unda taraflar xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm, qurol-yaro va giyohvand moddalarning noqonuniy savdosiga qarshi birgalikda kurashish, uzoq yillarga moʻljallangan hamkorlik dasturini ishlab chiqish hamda bu borada tegishli kelishuvlar tuzishga kelishib olish bilan birgalikda, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining Markaziy Osiyoni yadro qurolidan xoli hududga aylantirish tashabbusi qoʻllab-quvvatlandi⁵⁰.

2001-yilning iyun oyida boʻlib oʻtgan sammitda «Shanxay beshligi» unga aʼzo boʻlgan davlat - Oʻzbekiston Respublikasi ishtirokida Shanxay Hamkorlik tashkilotiga aylantirildi. Oʻzbekiston ning ushbu tashkilotga aʼzo boʻlib kirishi maʼqullangach, mamlakatimiz shakllantirilayotgan yangi tashkilotning maqomi va ahamiyati, maqsad hamda vazifalarini aniqlashtirish, jumladan, SHHT hyech qachon harbiy yoki harbiy-siyosiy tashkilotga aylantirilmasligiga oid takliflarni ilgari surdi.

⁴⁹ Кўчаров Ч.Ш. Марказий Осиёнинг минтақавий интеграцион жараёни муаммолари.-Т.: Фан, 2005.- 53с.;

⁵⁰ Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳар биримиз масъулмиз. -Т.: Ўзбекистон, 2001 йил, -377 б.

O'sha davrda ommaviy axborot vositalarida ta'kidlanganidek: Shanxay sammitining ahamiyati shundaki, unda ikki masala - xavfsizlik va hamkorlik masalalarida yakdillikka erishilgan edi. Aynan shular yangi tashkilotning «hamkorlik orqali xavfsizlik» shiorida ifodalangan faoliyatining asosiy tamoyillariga aylandi. Terroristik xatti-harakat va shunga o'xshash tahdidlar vujudga kelganda o'zaro yordam va maslahatlashuvga huquqiy asos mavjudligi ham ushbu tamoyil mazmun-mohiyatiga mos keladi. Umuman olganda, qaysi sohalarda hamkorlikning rivojlanishidan qat'i nazar, u milliy, mintaqaviy, bir so'z bilan aytganda, iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy xavfsizlik- ning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Tashkilotning 2002-yil iyun oyida Sankt-Peterburgda bo'lib o'tgan sammitida uning ustav hujjati - SHHT Xartiyasi qabul qilindi. Unda tashkilotning maqsadlari, vazifalari va tamoyillari hamda hamkorlik yo'nalishlari aks ettirilgan, Mintaqaviy antiterroristik tuzilma (MATT) haqidagi Bitim imzolandi. SHHT doimiy ravishda ishlaydigan organi bo'lgan ushbu tuzilma huquq-tartibot idoralari va maxsus xizmatlarning terrorizmga qarshi kurashdagi faoliyatini muvofiqlashtirishni nazarda tutadi⁵¹.

2003-yilning mayida SHHT Mokvadagi sammitida davlat boshliqlar Kengashi, hukumat boshliqlari Kengashi, tashqi ishlar vazirlari Kengashi, Milliy muvofiqlashtiruvchilar Kengashi, ministrlar va idoralar rahbarlari Yig'ini, Kotibiyat, shuningdek, MATT hamda SHHT kotibiyati qoshidagi a'zo davlatlarning doimiy vakillari haqidagi Nizomlar tasdiqlandi.

Davlat boshliqlari tomonidan Mintaqaviy antiterroristik tuzilma Ijroiya qo'mitasi qarorgohini Bishkekdan (Qirg'iziston) Toshkent shahriga ko'chirish, shuningdek, 2004-yil 1-yanvaridan tashkilotning doimiy faoliyat yurituvchi organlari - SHHT Kotibiyatining Pekin shahrida, MATT Ijroiya qo'mitasining Toshkent shahrida ish boshlashi haqida qaror qabul qilindi⁵².

⁵¹ Касымов А., Васкын И. Основные направления внешней политики Республики Узбекистан.-Т.: Ўзбекистон, 1994.-52 с.

⁵² Гуломов Х., Татибоев А. Центральная Азия и мировая история.-Т.: 2004- 22 с.

SHHT tashqi ishlar vazirlari Kegashining 2003-yil sentabrida Toshkent shahrida bo'lib o'tgan yig'ilishida terrorizm, separatizm va ekstremizmga qarshi kurashish Shanxay Konvensiyasi, SHHT Xartiyasi, a'zo davlatlar o'rtasidagi MATT to'g'risida Bitimga o'zgartirish kiritish protokoli imzolanib, tegishli kommyunike qabul qilindi.

SHHT asosiy maqsad va vazifalari quyidagilardan iborat:

- a'zo davlatlar o'rtasida o'zaro ishonch, do'stlik va yaqin qo'shnichilik aloqalarini mustahkamlash;

- mintaqada tinchlik, xavfsizlik va barqarorlikni saqlash hamda mustahkamlash, yangi demokratik, adolatli va oqilona siyosiy hamda iqtisodiy xalqaro tartibni shakllantirishga ko'maklashish maqsadida turli yo'nalishlarda hamkorlikni rivojlantirish;

- terrorizm, separatizm va ekstremizmning barcha ko'rinish- lariga qarshi birgalikda kurash olib borish, giyohvand moddalar va qurol-yarog'ning noqonuniy savdosi hamda transmilliy jinoiy fao- liyatning boshqa turlari, jumladan, noqonuniy migratsiyaga qarshi kurashish;

- siyosiy, savdo-iqtisodiy, mudofaa, huquq-tartibotni saqlash, tabiatni muhofaza etish, madaniy, ilmiy-texnikaviy ta'lim, energetik, transport, moliya-kredit va boshqa sohalarda samarali mintaqaviy hamkorlikni qo'llab-quvvatlash;

- a'zo davlatlar xalqlari turmush darajasi va sharoitlarini uzluksiz yaxshilash maqsadida teng sherikchilik asosida mintaqada har tomonlama va barqaror iqtisodiy o'sish, ijtimoiy hamda madaniy taraqqiyotga ko'maklashish;

- jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvda yondashuvlarni muvofiqlashtirish;

- a'zo davlatlarning xalqaro majburiyatlari hamda milliy qonunchiligiga mos ravishda insonning huquq va erkinliklarini ta'minlashga ko'maklashish;

- boshqa davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan munosabatlarni yo'lga qo'yish va rivojlantirish;

- xalqaro nizolami oldini olish hamda ulami tinch yo'l bilan hal etilishida o'zaro aloqalami mustahkamlash;

- XXI asrda vujudga keladigan muammolarning yechimini birgalikda izlab topish;

SHHTga a'zo davlat quyidagi tamoyillarga tayanadi:

- davlatlar suvereniteti, mustaqilligi, hududiy yaxlitligi, davlat chegaralarining daxlsizligini hurmat qilish, tajovuz qilmaslik, ichki ishlarga aralashmaslik, xalqaro munosabatlarda kuch ishlatish va kuch bilan tajovuz qilish, chegara hududlarda bir tomonlama ustunlikdan voz kechish;

- barcha a'zo davlatlarning teng huquqliligi, har birining nuqtayi nazarini e'tirof etish va hurmat qilish asosida yagona yondashuvlarni izlash;

- umumiy manfaatlar doirasida birgalikdagi xatti-harakatlarni bosqichma-bosqich amalga oshirish;

- a'zo davlatlar o'rtasidagi kelishmovchiliklarni tinch yo'llar bilan hal etish;

- SHHT boshqa davlatlar va xalqaro tashkilotga qarshi qaratilmagani;

- Xartiya hamda SHHT doirasida qabul qilingan boshqa hujjatlardan kelib chiqadigan majburiyatlarni to'liq hamda vijdonan bajarilishi.

SHHT doirasidagi hamkorlikning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- mintaqada tinchlikni saqlash, xavfsizlik va o'zaro ishonchni mustahkamlash;

- barcha a'zo davlatlar umumiy manfaatlari mos bo'lgan tashqi siyosiy masalalar yuzasidan xalqaro tashkilot va xalqaro forumlarda yaxlit nuqtayi nazarni izlab topish;

- terrorizm, separatizm va ekstremizm, giyohvand moddalar va qurol-yarog'ning noqonuniy savdosi hamda transmilliy jinoiy faoliyatning boshqa turlari, jumladan, noqonuniy migratsiyaga qarshi birgalikda kurashish chora-tadbirlarini ishlab chiqish va amalga oshirish;

- qurolsizlanish va qurol-yarog' ustidan nazorat qilish masalalarida sa'y-harakatlarni muvofiqlashtirish;

- mintaqaviy iqtisodiy hamkorlikning turli shakllarini qo'llab-quwatlash va rag'batlantirish, mahsulot, kapital, xizmatlar va texnologiyalarning erkin harakat qilishini ta'minlaydigan savdo hamda investitsiyalar uchun qulay shart-sharoit yaratilishiga ko'maklashish;

- transport va kommunikatsiya sohasidagi infratuzilmadan samarali foydalanish, a'zo davlatlar tranzit imkoniyatlarini takomillashtirish, energetika tizimini rivojlantirish;

- tabiatdan, xususan, mintaq suv zaxiralaridan oqilona foydalanishni ta'minlash, tabiatni muhofaza etish borasida maxsus dastur va loyihalarni birgalikda amalga oshirish;

- tabiiy va texnogen xarakterdagi favqulodda vaziyatlarni oldini olish hamda ularning oqibatlarini bartaraf etishda o'zaro yordam ko'rsatish;

- SHHT doirasida hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladigan huquqiy ma'lumotlar bilan almashish;

- fan, texnika, ta'lim, sog'liqni saqlash, sport va turizm sohalarida o'zaro munosabatlarni kengaytirish⁵³.

SHHT a'zo davlatlar o'zaro kelishuv asosida hamkorlik sohalarini kengaytirishi mumkin. O'z maqsad hamda vazifalarini bajarish uchun SHHT doirasida davlat rahbarlari Kengashi, hukumat rahbarlari (Bosh vazirlar) Kengashi, Tashqi ishlar vazirlari Kengashi, vazirlik va (yoki) idoralar rahbarlari Yig'ilishi, Milliy muvofiqlashtiruvchilar Kengashi, mintaqaviy antiterroristik tuzilma (MATT), Kotibiyat faoliyat yuritadi.

SHHT mustahkamlash, uning doirasidagi iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlashda 2003 yilning sentabrida Pekinda davlat rahbarlari Kengashi tomonidan tasdiqlangan SHHT a'zo davlatlar o'rtasida ko'p tomonlama savdo-iqtisodiy hamkorlikning istiqbolli Dasturi g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu hujjatda oltita davlatning 2020-yilgacha amaliy faoliyatining

⁵³ Жўраев Н. Ўзбекистон тарихи: (Миллий истиқлол даври) 3-китоб. – Т.: Шарқ, 2011.- 706 б.

yoʻnalishlari, maqsad hamda vazifalari qayd etilishi bilan birgalikda, ularni amalga oshirish yoʻllari va usullari ham aks ettirilgan.

Oʻzbekiston SHHT doirasida mintaqaviy xavfsizlikni taʼminlash, xalqaro terrorizm hamda mintaqaviy barqarorlikka tahdid solayotgan boshqa xavf-xatarlarga qarshi kurashishga qaratilgan hamkorlikni rivojlantirishga alohida ahamiyat berib kelmoqda. Ayniqsa, iqtisodiy sohada, shu jumladan, mintaqada transport kommunikatsiyalarini rivojlantirish sohasidagi koʻp tomonlama hamkorlikni istiqbollari porloq⁵⁴.

Oʻzbekiston SHHT ochiqlik, boshqa davlatlar va uyushmalarga qarshi boʻlmaslik, xalqaro hamkorlikni keng rivojlantirishga tayyor boʻlish kabi tamoyillarini izchil amalga oshirish tarafdori boʻlib kelmoqda.

SHHT 2004-yilning 17-iyunidagi Toshkent sammiti ushbu tashkilot shakllanishining yakuniy bosqichi boʻlgani ham yangi tashkiliy tuzilmalar va institutlar faoliyati muayyan maʼno-mazmun kasb etayotgani qayd etildi. Chunonchi, Pekinda Kotibiyat faoliyat yurita boshladi, Toshkentda mintaqaviy antiterroristik markaz shakllantirildi. Tashqi ishlar vazirlari Kengashi qoʻyilgan vazifalarni izchillik bilan amalga oshirmoqda. Milliy muvofiqlashtiruvchilar Kengashi muhim amaliy ishlarni bajarmoqda. Mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirish fondi hamda SHHT ishbilarmonlar fondini shakllantirish boʻyicha amaliy saʼy-harakatlar boshlab yuborildi.

Ushbu anjumanda Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov mamlakatimiz tashqi siyosati konstitutsion konsepsiyasining asosiy yoʻnalishlaridan kelib chiqqan holda Oʻzbekistonning muhim tashabbuslarini bayon etdi. Avvalo, davlatimiz rahbari mintaqamamlakatlari barqarorligiga tahdid solayotgan xalqaro terrorizm, ekstremizm va separatizm kuchlarining faollashib borayotgani katta xavotir uygʻotayotganini taʼkidladi.

Bundan tashqari, kommunikatsiya va transport sohasidagi loyihalarni amalga oshirish borasidagi xatti-harakatlarni muvofiqlashtirish, suvenergetika,

⁵⁴Фармонов Р, К.Жўраев. Халқаро муносабатлар тарихи. –Т.: ЖИДУ, 2011. – 120 б.

xomashyo zaxiralari hamda inson salohiyatidan har bir davlat hamda mintaqalar manfaatlarini yoʻlida oqilona foydalanish; mintaqaga tashqi investitsiya va sarmoyalarni jalb etish bilan bogʻliq boʻlgan dolzarb masalalar kun tartibiga qoʻyildi. Forumda xavfsizlik va iqtisodiyot SHHT asosini tashkil etishi lozim ekanini uqtirildi. Prezidentimiz fikricha, aynan ana shu ikki asosga tayanib, SHHT faoliyatining samaradorligi va xalqaro obroʻ-eʼtibori, shuningdek, uning dunyodagi oʻzgaruvchan vaziyatga moslashuvchanligi taʼminlanishi zarur⁵⁵.

Oʻzbekiston xalqaro terrorizm, ekstremizm, separatizm va narkotrafikka qarshi kurash SHHT faoliyatini ustuvor yoʻnalishi etib belgilanganini shaklshubhasiz qoʻllab-quvvatlaydi. Mintaqaviy antiterroristik markaz faoliyati aynan xuddi shu masalalarning hal etilishiga qaratilgan. Birinchi galda, nafrat va terrorizm gʻoyalarini targʻib etayotgan turli radikal va ekstremistik markazlarga qarshi kurashish zarur ekanini taʼkidlandi⁵⁶.

SHHT doirasida iqtisodiy hamkorlikni kuchaytirish haqida toʻxtalib, Prezident Islom Karimov ushbu masalani hal etishning asosiy yoʻli sifatida Markaziy Osiyo umumiy bozorini shakllantirish zarurligiga eʼtibor qaratadi. Zero, bu masalaning hal etilishi mintaqalar mamlakatlari va xalqlar tub manfaatlariga mos keladi. Rossiya, Xitoy va boshqa davlatlarning faol sheriklik ishtirokida umumiy bozorning tashkil etilishi tor milliy doiradan tashqarida yagona yondashuv va muvofiqlashtirilgan qonuniy meʼyorlar amal qiladigan mahsulot va xizmatlar, mehnat va kapitallar yirik bozorini shakllantirishga imkon beradi.

Oʻzbekiston Markaziy Osiyo hududidan oʻtadigan hamda SHHT aʼzo davlatlarning Mustaqil Davlatlar Hamdoʻstligi (MDH), yevropa Ittifoqi (YI), Janubiy va Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlari bilan savdo-iqtisodiy aloqalarini yoʻlga qoʻyish va mustahkamlashga xizmat qiladigan yirik transport-

⁵⁵ Қирғизбоев А. Ўзбекистон Республикасининг Осиё мамлакатлари билан халқаро ҳамкорлиги.-Т.:Фан, 2004.-180 б.

⁵⁶ Гаффоров Я. Шанхай ҳамкорлик ташкилоти – хавфсизлик ва иқтисодий ҳамкорликни мустаҳкамлаш йўлида. “Ижтимоий фикр – инсон ҳуқуқлари” журнали, 2005 йил, №4, -356.

kommunikatsiya loyihalari, yo‘lak va marshrutlami amalga oshirishga qaratilgan g‘oya va takliflarni qo‘llab-quvvatlaydi⁵⁷.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005-yil 10-martdagi Qarorida tasdiqlangan tashqi siyosiy va tashqi iqtisodiy sohadagi islohotlarning ustuvor yo‘nalishlarini amalga oshirish Konsepsi- yasiga binoan SHHT doirasida o‘zaro aloqalar faollashmoqda. Bu o‘rinda erishilgan natijalar qatorida faoliyati man qilingan terroristik, ayirmachilik va ekstremistik tashkilotlar ro‘yxati va shunday jinoyatlari uchun qidirilayotgan shaxslar ro‘yxatini tuzish to‘g‘risidagi O‘zbekiston tashabbusining amalga oshirila boshlangani, terrorizm, ekstremizm va separatizmga qarshi SHHT a'zo davlatlarning hamkorlik Konsepsiyasining tasdiqlanganini ta'kidlash mumkin. Ushbu tashkilot bilan munosabatlarda kompleks yondashuvni ta'minlash maqsadida O‘zbekiston da SHHT masalalari bo‘yicha idoralararo muvofiqlashtirish komissiyasini tashkil etish mo‘ljallanmoqda.

Bundan tashqari, «Shanxay Hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlarning terrorizm, separatizm va ekstremizmga qarshi 2007-2009- yillarga mo‘ljallangan hamkorlik Dasturi» qabul qilingan. A'zo davlatlarning «Sharq - antiterror 2006» terrorizmga qarshi birgalikdagi mashg‘ulotlari, terrorizmni moliyalashtirish bilan bog‘liq bo‘lgan giyohvand moddalarning noqonuniy savdosiga qarshi simpoziumlar o‘tkazib kelinmoqda.

Hozirgi vaqtda SHHT xalqaro hamkorlikning qudratli instituti, xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash, xalqaro terrorizm, separatizm va ekstremizm, giyohvand moddalarni ishlab chiqarish va tarqatish kabi zamonaviy xavf-xatar va tahdidlarga qarshi kurashishning chinakam tayanchiga aylanib bormoqda.

Ayni paytda mintaqaning boy zaxiralaridan foydalanishga qaratilgan yirik savdo-iqtisodiy, transport-kommunikatsion va gumanitar loyihalarni amalga oshirish borasida mavjud barcha imkoniyatlar ishga solinmoqda.

⁵⁷ Фафоров Я., Холлиев А. Ўзбекистон ва жаҳон ҳамжамияти.-Т.: Университет. 2003.-15 б.

Shanhay Hamkorlik Tashkiloti tartib-qodalariga binoan, har yili a'zo mamlakatlardan biri unga rais bo'ladi. 2009 yil yekaterenburg sammitidan keyin ShHTga raislik O'zbekiston Respublikasiga o'tdi.

Taomilga binoan, raislik qiluvchi davlat o'z hududida navbatdagi sammitni tashkil qiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Ko'ksaroy qarorgohida 2010 yil, 11-iyun kuni Shanhay Hamkorlik Tashkilotiga a'zo davlatlar rahbarlari kengashining navbatdagi, o'ninchi majlisi bo'lib o'tdi⁵⁸.

SHHT tuzilganidan keyin ko'plab davlatlar uning safidan joy olish istagini bildirdi. Ayni paytda Hindiston, Eron, Mo'g'uliston va Pokistonga SHHTda kuzatuvchi maqomi berilgan.

SHHT davlatlari o'zaro munosabatlarda «Shanhay ruhi»ga amal qiladi. Bu ibora qarorlami konsensus asosida qabul qilish, o'zaro ishonch va manfaatdorlik, tenglik, maslahatlashuv, madaniy xilma- xillikka hurmat bilan yondashish, birgalikda taraqqiy etishga intilish tamoyillariga qat'iy amal qilish demakdir.

Davlat rahbarlari kengashining majlisida O'zbekiston Respublikasining SHHT ga raislik davridagi faoliyatiga yuksak baho berildi. Bu vaqt mobaynida O'zbekiston SHHT ning xalqaro aloqalarini rivojlantirish, me'yoriy-huquqiy asosini mustahkamlash, SHHT Xartiyasidagi maqsadlar, vazifalar va tamoyillarga muvofiqlikni saqlagan holda, xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash bilan bog'liq tashabbuslarni ishlab chiqish va hayotga tatbiq etish orqali tashkilot faoliyati samaradorligini oshirishga alohida e'tibor qaratdi.

Xususan, O'zbekiston Prezidenti SHHT doirasida qarorlar qabul qilish mexanizmlarini, tashkilot va uning tuzilmalari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan qator takliflarni ilgari surdi. Toshkentda SHHT va BMT Kotibiyatlari o'rtasida imzolangan Qo'shma deklaratsiya Shanhay Hamkorlik Tashkiloti Mintaqaviy aksilterror tuzilmasi bilan Birlashgan Millatlar Tashkiloti

⁵⁸ “Халқ сўзи”, 2010 йил 12 июн.

Kontrterroristik qo‘mitasi o‘rtasidagi amaliy aloqalami rivojlantirishga yo‘l ochadi⁵⁹.

Bugungi kunda dunyodagi harch bir muammoni alohida bir davlatning sa'y-harakati bilan yechib bo'lmaydi. Jumladan, xavfsizlik va ekologiya muammolari kamida mintaqa miqyosidagi hamkorlikni taqozo qiladi. Shu ma'noda, SHHT bilan BMT o'rtasidagi hamkorlikning rasmiylashtirilishi ikki tomon uchun muhim masalalami yechishda bahamjihat harakat qilishga keng yo'l ochadi. BMTning Osiyo va Tinch okeani uchun iqtisodiy va ijtimoiy komis- siyasi (ESKATO), Narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha qo'mitasi, Markaziy Osiyoda preventiv diplomatiya bo'yicha mintaqaviy markazi kabi tuzilmalari SHHT bilan anchadan buyon hamkorlik qilib kelmoqda. Qabul qilingan Qo'shma deklaratsiya bu hamkorlikning imkoniyat va salohiyatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Ayni paytda ShHTning hamkor tashkilotlar bilan hamkorlik rejasi tasdiqlangan. O'zaro anglashuv memorandumlariga asosan tuzilgan bu reja SHHT bilan ESKATO, ASeAN, MDH, yevrAzes ODKB kabi nufuzli xalqaro tashkilotlar bilan hamkorligini yanada mustahkamlashni nazarda tutadi.

O'zbekiston ShHTga a'zo davlatlarning 2020 yilgacha mo'ljallangan ko'p tomonlama savdo-iqtisodiy hamkorlik dasturini ijro etish bo'yicha chora-tadbirlar rejasini amalga oshirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Xususan, SHHT uchun transport kommunikatsiyalarini rivojlantirish ustuvor masalalardan sanaladi. Y-40 xalqaro marshrutini rekonstruktsiya qilishni imkon qadar tez yakuniga yetkazish barcha a'zo davlatlar uchun muhim ahamiyatga ega ekanini inobatga olib, O'zbekiston bu yo'lning o'z hududidagi qismi bo'yicha majburiyatlarini to'la bajarib bo'ldi. Ayni paytda mamlakatimiz Y-40 xalqaro marshrutining markazida «Navoiy» erkin industrial iqtisodiy zonasini barpo etmoqda. Shubha yo'qki, Markaziy Osiyoda yangi qo'shma loyihalar amalga oshirilgani sayin, ya'ni ishlab chiqarish korxonalari va yo'llar barpo etish

⁵⁹ Рахимов М.А. Международное сотрудничество Узбекистана в контексте обеспечения стабильности и устойчивого развития в Центральной Азии.-Т., 2011.-204 с.

ko'paygani sari SHHT mamlakatlari uchun «Navoiy» erkin industrial iqtisodiy zonasining ahamiyati oshib boraveradi. Tashkilot a'zolari uni rivojlantirishda faol qatnashishi mumkin⁶⁰.

Davlat rahbarlari kengashining kengaytirilgan tarkibdagi majlisida ko'p tomonlama va o'zaro manfaatli hamkorlikni yanada rivojlantirish, shuningdek, dolzarb mintaqaviy va xalqaro masalalar ko'rib chiqildi. Unda SHHTga a'zo davlatlar rahbarlari bilan birga, kuzatuvchi maqomidagi mamlakatlar delegatsiyalari rahbarlari - Mo'g'uliston Prezidenti Saxiagiyn Elbegdoij, Pokiston Islom Respublikasi Prezidenti Osif Ali Zardoriy, Eron Islom Respublikasi Tashqi ishlar vaziri Manuchehr Muttaqiy, Hindiston Respublikasi Tashqi ishlar vaziri Somanaxalli Malayya Krishna hamda sammit mehmonlari — Afg'oniston Islom Respublikasi Prezidenti Hamid Karzay, Turkmaniston Prezidenti Gurbanguli Berdimuhamedov ishtirok etdi. Shuningdek, majlisda SHHT Bosh kotibi Muratbek Imanaliev, SHHT MATT Ijrochi direktori Jenisbek Jumanbekov, BMT Bosh kotibining o'rinbosari Yan Kubish, MDH Ijroi qo'mitasi raisi Sergey Lebedev, ODKB Bosh kotibi Nikolay Bordyuja, yevrAzeS Bosh kotibining o'rinbosari Murat Musataev, ASeAN Bosh kotibining o'rinbosari Sayakan Sisovong qatnashdi.

⁶⁰ История становления и развития сотрудничества Республики Узбекистан с международными организациями. /Отв. ред. Абдуллаев Р., Алимова Д. – Т., 2011.- 150 с.

II.2. O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan qardoshlik munosabatlarining yanada rivojlanishi

O'zbekiston tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri Markaziy Osiyodagi yosh mustaqil davlatlar - Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston bilan hamkorlik va do'stlik aloqalarini mustahkamlashga qaratildi. Bu, beshta davlatlar tarixi, madaniyati, tili va dilining birligidan, tomirlarining tutashib ketganligidan kelib chiquvchi jiddiy siyosat iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyot yo'li edi. Shuni alohida aytish kerakki, O'zbekiston Prezidenti I. Karimov keyingi besh yillar mobaynida bu mintaqadagi davlatlar, xalqlar o'rtasida teng huquqli va o'zaro manfaatli hamkorlik o'ratib uni mustahkamlash va rivojlantirish tadbirlarini qadam-baqadam amalga oshirib kelmoqda⁶¹.

Ma'lumki, bir necha ming yilliklar mobaynida joni-joniga, qoni-qoniga payvand bo'lib ketgan Markaziy Osiyo - qadimiy Turon xalqlari sobiq SSSR davrida turli millatlarga ajratib tashlandi. Qog'ozdagina suveren, aslida esa markazga qaram so'vet respublikalari barpo etildi. Bu soxta siyosat tufayli an'analari, turmush tarzlari, ruhiy va ma'naviy qadriyatlari bir bo'lgan xalqlar o'zbek-u qozoqqa, tojig-u qirg'iz, turkmanga bo'lib yuborildi.

Albatta, mazkur xalqlar o'tgan 70 yildan ko'proq vaqt mobaynida millat sifatida shakllandi. Ulaming o'z tili, madaniyati bor. Endi ulami butunlay birlashtirib yuborish milliy qadriyatlarini toptash bilan barobar. Biroq, masalaning boshqa tomoni ham bor. Ya'ni, yagona Turkiston zaminida sobiq SSSR tarqalgach vujudga kelgan mustaqil davlatlar o'z tarixiy kelib chiqishlari, xalqlarining boy o'tmishi, ma'naviy va ruhiy ehtiyojlari nuqtayi nazaridan o'zaro yaqinlashishga hayotiy zarurat sezishlari tabiiy holdir.

Markaziy Osiyo xalqlari ruhiyati asrlar mobaynida bir-biriga tutashib, ma'naviy, diniy va axloqiy munosabatlari uyg'unlashib ketgan, yashash tarzlari va urf-odatlari mushtarak bo'lib, yagona, ulkan va jonli vujudga aylangan edi.

⁶¹ Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. 3-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 1996, -104Б.

Shuning natijasida qondosh-u jondoshlik, bir butunlik an'analari tarkib topgan. Kishilik tarixida bimday ma'naviy, ruhiy va fikriy yaqinlik bu diyorda hamisha hamma narsadan ustun kelgan. Shuning uchun ham Mavlono Rudakiy: «Dunyoning shodligi yig'lsa butun, Do'stlar diydoridan bo'lolmas ustun», deb bejiz aytmagan. Mustaqillik sharoitida millat, millatlararo munosabatlar, milliy madaniyat, yaqin qardosh xalqlarning madaniy merosi, etnik muammolari, jug'rofiy va iqtisodiy birligi haqidagi tasawurlar o'zgardi. Yangi tarixiy sharoitlarda vujudga kelayotgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlar Markaziy Osiyo mamlakatlari xalqlarining kelib chiqishi, ulaming tarixi o'ziga xos turmush tarzlari va yaqin qo'shnichilik munosabatlariga har qachongidan boshqacharoq qarashni hayot taqozo eta boshladi. Zero, etnik jihatdan bir-biriga yaqin bo'lgan, tarixan bir muhitda yashab, o'tmish madaniyati bir zaminda vujudga kelgan, biroq, ayni paytda mustaqil davlat bo'lib yashayotgan mamlakatlar o'z tarixiy ildizlarini qidirib topishini, o'zaro hamkorlik munosabatlarini qaytadan tiklashini hayotning o'zi zarurat, deb hisoblamoqda⁶².

1991- yilning yanvarida Prezident Islom Karimov tashabbusi bilan Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Toshkent uchrashuvi tashkil etildi. Oliy darajadagi bu uchrashuvda Markaziy Osiyo Hamdo'stligiga asos solindi. Besh davlat Qirg'iziston, Qozog'iston, O'zbekiston, Tojikiston, Turkmaniston rahbarlari Hamdo'stlik haqidagi bitimga imzo chekishdi. Buni mintaqa xalqlari zo'r mamnuniyat bilan qarshi oldilar va qo'llab-quvvatladilar⁶³.

Shu tariqa jahon siyosiy so'zligida «Markaziy Osiyo» degan yangi atama paydo bo'ldi. Albatta, bu hodisaga turli toifa va qarashdagi siyosatchilar, huquqshunoslar, iqtisodchilar turlicha baho berdilar. Ayrimlari hatto, mintaqadagi mamlakatlar birlashib, yagona davlat bo'larmish, deyishgacha bordilar. Mintaqa rahbari kim bo'ladi? Qaysi til davlat tili bo'ladi, ko'pmillatli mintaqa milliy madaniyatlari muammolari qay yo'sinda hal

⁶² Каримов И.А. Тарихимиз ҳам, келажакимиз ҳам муштарак. 2-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 1996, -233б.

⁶³ Бобоев А. Ҳамкорликнинг янги босқичи.//Халқ сўзи, 2006 йил 21 март.

etiladi, qabilidagi savollar tug'ildi. Prezident Islom Karimov Markaziy Osiyo Hamdo'stligini vujudga keltirish tashabbuskori sifatida uning maqsad va mohiyatini aniq-ravshan ko'rsatib berdi. Ya'ni, Mustaqil Davlatlar suvereniteti daxlsizdir. Hamdo'stlikka a'zo bo'lgan mamlakatlar xalqaro huquq normalariga to'la amal qilgan holda davlat tizimiga, boshqaruv usuliga va bir-birining ichki ishlariga aralashmaslik, har bir davlat Konstitutsiyasini hurmat qilish va tan olish, faqat iqtisodiy va madaniy hamkorlikni yo'lga qo'yish, yagona bozor, mol ayirboshlash imkoniyatlarini kengaytirish, bojxona va chegaralardagi sun'iy to'siqlarni bartaraf etish chora-tadbirlari ko'rib chiqildi. Oradan ko'p o'tmay ana shu Hamdo'stlikka amaliy poydevor qo'yildi. 1995-yilning yanvar oyida Qozog'iston Prezidenti Nursulton Nazarboev Toshkentga keldi. O'zbekiston va Qozog'iston o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikka doir qator hujjatlarga imzo chekildi. Tez orada bu bitimga Qirg'iziston ham qo'shildi. Natijada uch mamlakat o'rtasida yagona bozorni vujudga keltirish, mahsulot ayirboshlash imkoniyati yaratildi⁶⁴.

Markaziy Osiyo Hamdo'stligi nafaqat bugungi o'tish davri mahsuli, balki jug'rofiy, tarixiy-etnik va ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojdir.

Chunonchi, bu mamlakatlar jug'rofiy jihatdan bir-biriga yaqin va zich joylashgan. Suv, elektr energetikasi va boshqa tabiiy omillar ham ularni bog'lab turadi. Qariyb 50 millionli aholi tarixan yagona o'tmishga, yagona taqdirga, bir-biriga uyg'unlashib ketgan dunyoqarash va an'analarga ega. Ularning har qanday siyosiy va iqtisodiy Hamdo'stlikdan ham baland turadigan qadimiy qadriyatlari bor. Ming yilliklar mobaynida shakllangan ma'naviy, madaniy, axloqiy, diniy va lisoniy mushtaraklik ham mavjud.

Dunyoviy muammolar, insoniyat taqdiriga daxldor masalalar yechimini topishda mamlakatlar va xalqlar, milliy manfaatlar hamda ehtiyojlaridan qat'i nazar, birgalikda o'zaro hamkorlik yo'llarini izlaydilar. Biroq, hech qanday hamkorlik, turmush tarzlari, urf-odatlar, ruhiyatlari uyg'unlashib ketgan yaqin

⁶⁴ Каримов И.А. Дўстлигимиз қуёши минг йиллар қаридан нур сочади.-Т., Ўзбекистон, 1996, -105б.

qo'shni xalqlarning do'stligiga teng kelolmaydi. Chunki bu yerda ajdodlar ruhi bilan kelajak avlodlar bog'liqligi, bir butun zamin - Ona Vatan yaxlitligi kabi muqaddas tuyg'u doimo barqarordir. Prezident Karimov Markaziy Osiyo xalqlari birligini mustahkamlashning mintaqa mamlakatlari o'rtasidagi munosabatlarni chuqurlashtirish siyosatining insonparvarlik mazmuni ana shunda, deb bildi⁶⁵.

Ayni paytda Markaziy Osiyo mintaqasida joylashgan davlatlarda o'ziga xos tabiiy ishlab chiqarish imkoniyatlari mavjud. Sobiq SSSR davrida qazib olingan ko'mining qariyb 20 foizi, gazning 18 foizi, oltinning 33 foizi, o'simlik yog'ining 26 foizi, paxtaning 92 foizi ana shu mintaqa hisobiga to'g'ri kelardi. Shu masalaning o'zidanoq boy, dehqonchiligi taraqqiy topgan, ma'dan xazinalari behisob bo'lgan mamlakatlarning o'zaro hamkorligini yo'lga qo'yish qanchalik samarali ekanligi ko'zga yaqqol tashlanadi.

Biroq, Markaziy Osiyo mamlakatlari hamkorligining samarali ishlashi uchun to'siq bo'layotganlar ham oz emas. Bular, birinchidan, yetmish yillik yaqin o'tmishda shakllangan, soxta millatparvarlik hissiyoti, aholi bir qismi tushunchasi va dunyoqarashining ma'lum darajada cheklanganligi, mintaqaviy hamkorlik mazmun-mohiyatini to'la va chuqur tushuna olmayotganligi bo'lsa, ikkinchidan, mamlakatlarimizning o'zaro yaqinlashuvidan tahlikaga tushayotgan kuchlarning mavjudligidir. Bu yo'ldagi yutuq va kamchiliklarni, mavjud ziddiyatlarni o'z vaqtida anglagan I.A.Karimov masalaga real qaraydi va xolis baholaydi.

1993- yilning iyul oyida Qozog'iston va O'zbekiston o'rtasida 1994-2000-yillarda iqtisodiy integratsiyani chuqurlashtirish chora- tadbirlari to'g'risida bitim imzolandi. 1994-yilning yanvarida yagona iqtisodiy hududni Vafo qilish to'g'risidagi shartnoma imzolandi. Bu shartnomaga 1994-yil aprel oyida Qirg'iziston Respublikasi qo'shildi. Uch davlat o'rtasidagi hamkorlikni muvofiqlashtirib turuvchi Ijroiya qo'mita tuzildi, Markaziy Osiyo hamkorlik va

⁶⁵ Бекмуродов А. Бу муъаддас ватанда азиздир инсон. – Т.: Фафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2010, 115-6.

taraqqiyot banki ta'sis etildi. Ana shu organlarning ishi natijasida Bishkekda Respublikalar Bosh vazirlari Kengashi qarori imzolandi. Unda tomonlar 2000-yilga qadar respublikalami iqtisodiy jihatdan bir-biriga yaqinlashtirishning yo'nalishlari belgilandi⁶⁶.

1994- yil 8-iyulda Islom Karimov boshchiligidagi davlat delegatsiyasi O'zbekiston , Qozog'iston, Qirg'iziston Respublikalarida davlat va hukumat boshliqlari uchrashuvida ishtirok etish uchun Almatiga bordi. Qozog'iston Prezidenti qarorgohida uch mamlakat rahbarlarining yakkama-yakka suhbat bo'lib o'tdi. So'ng delegatsiyalarning kengaytirilgan tarkibdagi muzokaralari boshlandi. Muzokaralar nihoyasida Prezidentlar Islom Karimov, Nursulton Nazarboev va Asqar Akaev birgalikda bayonot hamda O'zbekiston, Qozog'iston va Qirg'iziston xalqlariga Murojaatnoma qabul qildilar. Shuningdek, aholi migratsiyasi sohasida hamkorlik to'g'risida memorandum hamda uchala mamlakat o'rtasida Markaziy Osiyo Hamkorlik va taraqqiyot bankini ta'sis etish to'g'risida bitim imzolandi. Hukumat rahbarlari esa davlatlar o'rtasida harbiy-texnik hamkorlik to'g'risidagi, ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyot sohasidagi hukumatlararo bitim va shartnomalarni, shuningdek, axborot bilan ta'minlash sohasidagi bitimlarni imzoladilar.

1993 yil Qozog'iston Respublikasining Prezidenti Nursulton Nazarboev va O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Islom Karimovning MDH davlatlarining boshliqlariga murojaatnomasida shunday deyiladi:

“Keyingi vaqtlarda MDH mamlakatlaridagi iqtisodiy islohotlarga, ularning hamkorligini mustahkamlash va rivojlantirish ishiga behuda ziyon yetkazilmadi. Iqtisodiyotni birlashtirish sohasida kuch-g'ayrat sarflash, MDH doirasidagi o'zaro aloqalarni muvofiqlashtiruvchi davlatlararo tuzilmalarni barpo etish sohasida amaliy ishlar qilish o'miga, ayrim davlatlarning mintaqaviy ayirmachiligi, yakkalanishi tobora avj olib bormoqda. Ular qo'shni davlatlarning iqtisodiy manfaatlariga ziyon yetkazib bo'lsa ham tanglikdan mustaqil ravishda

⁶⁶ Международная договоры Республики Узбекистана. 1 книга. Том 1. – Т., 1998.- 128 с.

chiqib olishga intilmoqdalar. Ne mashaqqatlar bilan erishilgan ahdlashuvlar biryoqlama harakatlar bilan tez-tez buzilmoqda. Jumladan, davlatlararo bank tuzish to'g'risida bir qancha parlamentlar tomonidan tasdiqlangan shartnomaga o'ransiz ravishda xalaqit berilmoqda va oqibatda bu shartnoma bajarilmay turibdi. Birgalikdagi xavfsizlikka oid shartnoma, moliya-kredit siyosatining kelishib olingan qoidalari pisand qilinmayapti.

Mana shulaming hammasi MDH davlatlarining turli-tuman so- halaridagi bahamjihat harakat maydonini buzib, ularga bevosita iqtisodiy zarar yetkazmoqda, buning ustiga odamlaming xafsalasini pir qilmoqda, hokimiyatga ishonchsizlik tug'dirmoqda, ijtimoiy keskinlikni xatarli ravishda kuchaytirmoqda.

Biz voqyealaming shu tarzda rivojlanib borishidan tashvishlanib, sizlarga Hamdo'stlik davlatlari boshliqlarining yig'ilishini hyech kechiktirmay o'tkazishni, unda quyidagi masalalami muhokama etishni taklif qilamiz:

1. Muvofiqlashtiruvchi - maslahat komiteti tegishli shartnoma loyihasini uzil-kesil ishlab chiqqanini e'tiborga olib, iqtisodiy ittifoqni va uning muvofiqlashtiruvchi tashkilotlarini tuzishga oid qaror qanday amalga oshirilayotgani haqida;

2. Davlatlararo bank to'g'risidagi bitimni, eng awalo MDHning to'lov ittifoqini yaratish asosida davlatlararo ko'p tomonlama hisob- kitoblami darhol amalga kiritish haqida;

3. Birgalikdagi xavfsizlikka oid shartnomani amalda ro'yobga chiqarish va MDHning strategik kuchlari to'g'risidagi bitimlaming bajarilishi haqida.

Davlat boshliqlarining uchrashuvini avgust oyining boshlarida Moskva shahrida yoki boshqa shaharda o'tkazish mumkin, deb hisoblaymiz⁶⁷.

Shu yillarda ijtimoiy hayotning ko'pgina sohalari, xususan, ilm- fan, madaniyat sohasida O'zbekiston - Qozog'iston munosabatlari yanada kengayganligini alohida uqtirish lozim. Xususan, 1996 yilgacha ilm-fan va

⁶⁷ «Ўзбекистон овози», 1993-йил 30-июл.

texnologiyalarning 16 ta ustuvor yo'nalishi bo'yicha 107 ta qo'shma loyiha tayyorlandi.

1992- yili O'zbekiston da Qozog'iston Respublikasi Kunlari o'tkazildi va unda O'zbekiston - Qozog'iston Markazini tashkil qilish xususida kelishib olindi. Tenglik asosida axborot va tahririyat materiallari almashadigan bo'ldi. Xalq xo'jaligining boshqa sohalarida ham O'zbekiston - Qozog'iston munosabatlari yanada kengaya bordi. Xususan, madaniy aloqalar an'anaviy tus oldi.

Cho'qon Valixonov, Abay, Jambul, Muxtor Avezov, Sobit Muqonov, Anvar Olimjonov, O'ljas Suleymonov va boshqa qozoq ijodkorlarining asarlari o'zbek va qoraqalpoq tiliga tajjima qilindi. Ayni chog'da Oybek, G'afur G'ulom, Mirtemir asarlari qozoq tilida ommaviy nusxalarda nashr qilinib, kitobxonlarga yetkazildi.

Hozirda Qozog'istonda bir million o'zbek, O'zbekiston da esa bir milliondan oshiq qozoq istiqomat qilayotganligi uchun ham madaniy aloqalarga katta e'tibor berildi. O'zbekiston da 605 ta qozoq maktabi bo'lib, unda 15 ming bola o'qiydi. Toshkent, Sirdaryo, Jizzax, Nukus va Navoiy pedagogika institutlarida qozoq tilida o'qish olib boriladigan bo'limlar ishlay boshladi⁶⁸.

O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi huzurida qozoq adabiyoti Kengashi, Jizzax viloyatida «Kok-tem» qozoq teatr studiyasi tashkil etildi. O'zbekiston da 1992-yildan boshlab qozoq tilida «Nurli yol» respublika gazetasi nashr qilina boshlandi. Markaziy Osiyo davlatlari o'z mustaqilligining dastlabki yillaridayoq iqtisodiy qiyinchiliklarga qaramay, Orol dengizini saqlab qolish, mintaqadagi ekologik vaziyatni barqarorlashtirish yo'lida kuchlami birlashtirish, bahamjihat hamkorlikda faoliyat ko'rsatish mumkinligini tushunib yetdilar. Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlari 1993 yil 26-martida Qozog'iston Respublikasining Qizil O'rda shahrida, 1994 yil 11-yanvarda Nukus shahrida, 1995 yil 3-martda Turkmaniston Respublikasining Toshhovuz shahrida, 1995 yil 20-sentabrda

⁶⁸ Шарапова С.Ш. Внешняя политика Республики Узбекистан: культурно-исторический и социальные факторы. – Т., 2000, 23 с.

yana Nukus shahrida Orol dengizi muammosiga bag'ishlangan uchrashuvlar o'tkazdilar va bu borada amaliy ishlar olib bora boshladilar.

Ayniqsa, 1999 yil 8-aprel kuni Turkmaniston Prezidentining saroyida bo'lib o'tgan Orolni qutqarish Xalqaro jamg'armasining majlisi haqida to'xtalib o'tish o'rinli bo'ladi. Unda Jamg'arma Prezidenti - O'zbekiston rahbari Islom Karimov Jamg'armaning 1997-1998 yillardagi faoliyati haqida so'zladi va kelgusida jamg'armani rivojlantirish bo'yicha o'z takliflarini bayon qildi.

Majlisda ekologik falokat mintaqasidagi vaziyatni barqarorlashtirish borasida hamkorlikni rivojlantirish masalalari muhokama qilindi. Davlat rahbarlari o'zaro hamkorlik, mintaqaviy xavfsizlik va xalqaro miqyosdagi masalalar yuzasidan ham fikr almashdilar.

Mintaqamiz mamlakatlari davlat rahbarlarining Ashxobod sammiti, albatta, faqat bir mavzu bilan cheklanib qolgani yo'q. Sammitning birinchi kunidayoq kun tartibidan Orol muammolaridan tashqari, boshqa masalalar ham joy oldi. Bular orasida mintqa miqyosidagi integratsiya jarayonlari, davlatlararo munosabatlar ham ko'rib chiqildi. Prezidentlar o'zaro manfaatli hamkorlik rivojiga turtki beradigan, davlatlarimizning xalqaro iqtisodiy munosabatlar tizimiga integratsiyalashuvini faollashtiradigan mintaqaviy loyihalarini muhokama qildi. Ushbu loyihalar Kaspiy dengizi energetika zaxiralarini jahon bozoriga yetkazish, elektr energiyasi eksportini kengaytirish, telekommunikatsiya, temir yo'l va avtomobil yo'li aloqasiga taalluqlidir. Uchrashuvda mintaqaviy miqyosdagi va davlatlararo savdo-iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish masalasi ham ko'rib chiqildi⁶⁹.

Sammitda O'zbekiston rahbari - Orolni qutqarish Xalqaro jamg'armasi Prezidenti Islom Karimov Jamg'armaning 1997-1999- yillar davridagi faoliyati haqida so'zlab, o'tgan vaqt mobaynida Orol muammosi ijobiy tomonga o'zgarayotganini kuzatish mumkinligini, masalan, Orolbo'yida aholini ijtimoiy himoyalash yuzasidan ulkan ishlar amalga oshirilayotganligini, onalar va bolalar

⁶⁹ Толипов Ф. Большая стратегия Узбекистана в условиях геополитической и идеологической трансформации Центральной Азии. – Т.: Фан, 2005, 153 с.

sogʻligʻini mu- hofaza qilish, aholiga tibbiy xizmat koʻrsatish, ichimlik suvi bilan taʼminlashning yaxshi yoʻlga qoʻyilganligini, Orol dengizi sathining pasayishi toʻxtatilganligini, xalqaro tashkilotlar tomonidan ham katta loyihalarni moliyalashtirish qiyin kechayotganligini inobatga olib, kelgusida esa koʻproq imkoniyatlar darajasidagi loyihalarga eʼtibor qaratish lozimligini alohida taʼkidladi.

Sammit kun tartibi doirasida Orolni qutqarish Xalqaro jamgʻar- masining nizomiga oʻzgarish va qoʻshimchalar kiritish, Jamgʻarma va uning qoshida ochilgan tashkilotlar mavqeyini belgilash masalalari ham koʻrib chiqildi. Uchrashuv yakunida Oʻrta Osiyo mamlakatlari va Qozogʻiston rahbarlarining Qoʻshma bayonoti hamda Orol muammolari boʻyicha uchrashuv yakunlariga doir Ashxobod Deklaratsiyasi qabul qilindi⁷⁰.

Markaziy Osiyo davlatlari qardoshlik munosabatlarida Oʻzbekiston va Tojikiston munosabatlari muhim ahamiyatga ega. Chunki, tojik va oʻzbek xalqining oʻtmishi, ulaming oʻzaro bogʻliqligi va hozirgi munosabatlari turli davrlarda turlicha munozaralarga sabab boʻlmoqda. Ayrim mafkurasi buzugʻigʻvogarlar ana shu har ikki millatning nozik jihatlaridan foydalanib, ulaming hissiyoti va shaʼniga tegishmoqda. Har ikki millat oʻrtasiga nifoq solishga urinishlar boʻldi. Aslini olganda mintaqalar xalqlarining shakllanish jarayoni asosan bir zamin va bir xil tarixiy sharoitda vujudga kelgan. Ular bir xil hayotiy, ruhiy kechinmalar jarayonini boshdan kechirishgan. Dunyoqarashlari, ong va tushunchalari ana shu umumiy yaxlitlik, umumiy uygʻunlik doirasida paydo boʻlgan. Tillaridagi turli lahjalar va shevalar ulaming bir butunligini, yaxlit va umumiylikni inkor etmaydi. Aksincha oʻzaro yaqinligini, qardosh va qarindoshligini tasdiqlaydi. Ular oʻrtasida kim qaysi tilda gaplashayotgani bilan emas, kim qanday umumiy manfaat, umumiy qadriyat xususida oʻylayotgani va unga intilayotgani bilan munosabatlarini baholashgan.

⁷⁰ Қирғизбоев А. Ўзбекистон Республикасининг Осиё мамлакатлари билан халқаро ҳамкорлиги.-Т.:Фан, 2004.-280 б.

Novatorlar esa tojiklar va o'zbeklar o'rtasida turli g'araz fikr va mulohazalami tarqatishga harakat qilayotirlar. Istiqlol yillarida O'zbekiston va Tojikiston munosabatlaridagi asosiy tamoyil bir- birlarining suverenitetini hurmat qilish, ichki ishlariga aralashmaslik, ayni chog'da o'zaro hurmat bo'ldi.

Shuning uchun ham keyingi 10 yilliklarda Tojikistonda yuz berayotgan notinch voqyealarga o'zbek xalqi, O'zbekiston rahbariyati befarq qaramadi. Tinchligi buzilgan tojik xalqiga o'zbek xalqi muntazam insonparvarlik yordamini berib turdi. Prezident Islom Karimov bir qator xalqaro minbarlarda, jumladan, BMT, YXHT va MDH davlat rahbarlari bilan uchrashuvda Tojikistonda vaziyatni normallashtirishga, uni tinch, siyosiy yo'l bilan hal qilishga qaratilgan takliflarni o'rta tashladi. Markaziy Osiyoda xavfsizlik, barqarorlik va hamkorlik masalalari bo'yicha BMTning Toshkentda doimiy ishlovchi seminarini chaqirish, Tojikiston va Afg'oniston mojarolari, narkobiznesga qarshi kurashni kuchaytirish, Orol muammosini hal etish va boshqa masalalar bo'yicha bir qator takliflarni o'rta qo'ydi.

Tojikiston muammosi yechimining besh muhim jihati:

Almati shahrida oliy maqom uchrashuvidan so'ng jumalistlar bilan bo'lib o'tgan uchrashuvda muxbirlar tojik-afg'on chegarasida yuzaga kelgan tanglik va O'zbekiston hamda Qozog'iston rahbarlarining bu muammoga munosabati xususida savollar berishdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimov bu savollarga javob berarkan, muammoning besh jihatiga mufassal to'xtalib o'tdi.

Birinchidan, dedi u, Tojikiston bilan Afg'oniston chegarasida ro'y berayotgan ziddiyatni hych qachon katta kuch to'plab, zo'rlik yo'li bilan hal qilib bo'lmaydi. Zo'rlik ishlatish ahvolni battar chigallashtirib yuborishi mumkin. Bu muammoni faqat tinch yo'l bilan, muzokaralar vositasida hal etish zarur.

Masalaning ikkinchi muhim jihati shuki, - dedi Islom Karimov, Tojikiston - mustaqil davlat, uning rahbariyati mamlakatning o'ziga xos va o'ziga mos

bo'lgan, o'z xalqining tub manfaatlariga xizmat etuvchi siyosat yurgizishi tabiiy. Hozir Tojikiston rahbariyati mamlakat boshiga tushgan katta fojidan chiqib olish yo'llarini axtaryapti. Biz qo'shni davlat vakillari, tojik xalqi tezroq o'z diyorida, tinch va farovon hayot qurishini istaymiz. Tojikiston rahbariyatining o'z yurtida tezroq tinchlik va totuvlik o'rnatish yo'lidagi mustaqil sa'y- harakatlarini qo'llagan holda, ba'zi bir masalalarda tavsiya tarzida o'z mulohazalarimizni bildirsak, ular to'g'ri qabul etiladi, deb umid qilamiz. Shu nuqtayi nazardan qarasak, muammoni, yana ta'kidlab aytaman, aslo zo'rlik yo'li bilan yechilmaydigan muammoni hal etishda Tojikiston tarafi birinchi navbatda Afg'oniston rahbariyati bilan, agar kerak bo'lsa, Pokiston, Eron va shu mintaqadagi boshqa qo'shni davlatlar bilan muzokara yo'lga o'tsa, vaziyatni qay tarzda va qanchalik tez barqaror etish yo'llari haqida o'zaro fikr almasha, ayni muddao bo'lur edi.

Muammoni hal etishga yordam beruvchi uchinchi jihat xususi- da gapirar ekan, Prezident Islom Karimov shunday dedi: Tojikiston rahbariyati o'z yurti kelajagini o'ylaydigan, mamlakatda demokratik jamiyat qurish yo'lini tanlagan sog'lom kuchlar bilan tezroq mulo- qotga o'tgani ma'qul bo'lardi.

Bugungi kunda sobiq SSSR hududida qad rostlayotgan mustaqil davlat o'z Konstitutsiyasini, - jamiyatning, davlatchilikning huquqiy asoslarini qayta ko'rib chiqayapti va demokratik me'yorlarga mosla- yapti. Chunonchi, demokratik saylov tizimini ishlab chiqish va joriy etish yuzasidan qonunlar tayyorlash hamda shu qonunlarni hayot- ga tatbiq qilish bugungi zamon talabiga javob beradigan ish bo'lur edi. Agar shu nuqtayi nazardan yondashsak, Tojikistondagi ijtimoiy tanglikni bartaraf etishning to'rtinchi jihatiga kelamiz. Buning mo- hiyati shuki, Tojikistondagi vaziyatni barqaror etish uchun kun sayin o'zgarib borayotgan zamon talablariga javob bera oladigan qonunlar ishlab chiqishni tezlashtirish zarur. Yangi jamiyat qurish va yangi demokratik saylov o'tkazish yo'lida turli siyosiy kuchlarning boshini qovushtirish,

jamoatchilikni ana shu olijanob maqsadlarga jalb etish, bizning fikrimizcha, g'oyat ma'qul ish bo'lur edi.

Albatta, bizlar tojik-afg'on chegarasiga ikki davlat o'rtasidagi chegara deb emas, balki Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligining chegarasi sifatida qaraymiz, dedi O'zbekiston Prezidenti. Muammo yechimining beshinchi jihati shundaki, yalpi Xavfsizlik shartnomasiga imzo chekkan mamlakatlar chegarani mustahkamlashga ko'maklashishi kerak. Lekin har bir davlat, eng awalo, o'zining ham moddiy, ham ma'naviy, ham siyosiy va ham diplomatik kuchlariga tayanib, muammoni hal etishga harakat qilgani ma'qul.

Prezident Islom Karimov Tojikiston xalqi va rahbariyati vujudga kelgan muammolarni bosiqlik va aql-zakovat bilan, tinchlik va adolat yo'li bilan hal etishga qodir, deb ishonch bildirdi⁷¹.

1992 yil 8-oktabrda Tojikiston Respublikasi Oliy Kengashi Raisi Imomali Rahmonov rahbarligidagi shu mamlakat delegatsiyasi rasmiy amaliy tashrif bilan Toshkentga keldi. Xalqlar Do'stligi saroyida har ikki mamlakat rahbarlarining yakkama-yakka suhbatini bo'lib o'tdi. So'ng rasmiy delegatsiyalarning kengaytirilgan tarkibda muzokaralari bo'ldi.

Islom Karimov Tojikistondagi vaziyat xususida so'zlar ekan, mamlakat mustaqilligi va ravnaqi uchun kurashuvchi barcha siyosiy kuchlarning 1994-yil noyabr oyida bo'lib o'tadigan Prezident saylovida teng ishtirokini ta'minlash va xalqning barcha qatlamlari bu dolzarb masalaga o'z munosabatini xolis bildirishiga imkoniyat yaratish nohoyatda muhimligini ta'kidladi. Imomali Rahmonov qardosh O'zbekiston ning tojik xalqiga insonparvarlik yordamini Prezident Islom Karimovning mintaqada tinchlik va osoyishtalikni ta'minlash borasidagi tashabbuslarini yuksak baholadi. Bu yilgi hosilni nes-nobud qilmay terib olish va kelgusi ish hosili uchun zamin yaratish hamda qishning talofatsiz o'tishi uchun gaz va yoqilg'i yetkazib berish haqidagi iltimosi qondirilgani uchun O'zbekiston rahbariyatiga minnatdorchilik izhor etadi.

⁷¹ «Ўзбекистон овози», 1993-йил 30-июл.

1991-1996 yillarda O'zbekiston va Turkmaniston munosabatlarida ham o'zaro qardoshlik, do'stlik, birodarlik, iqtisodiy, ma'naviy sohalarda hamkorlik tamoyiliga amal qilindi.

Qardosh xalqlar va qo'shni mamlakatlar umumiy xonadonini tashkil etish, yagona zamin, yagona makonni qaror toptirish, belgilashning ma'naviy poydevori - bu olis o'tmish mushtarakligini, shu asosda shakllangan urf-odatlar, an'analar va turmush tarzini chuqur o'rganishdir.

Prezident I. Karimov tomonidan 1995-yil 5-mayda Oliy Majlis II sessiyasida «Turkiston - umumiy uyimiz» shiorini ilgari surilishi, uning mazmuni, ko'zlangan maqsad va mintaqaviy barqarorlikni ta'minlashdir⁷².

Markaziy Osiyo Hamdo'stligi mamlakatlari jahonning boshqa ittifoqdosh va mintaqaviy hamkorlik mamlakatlaridan farqli o'laroq ma'naviy va madaniy hamkorlikka ko'proq asoslanadi. Chunki bu hududda asrlar mobaynida ma'naviyat, axloq, ta'lim-tarbiya va madaniyat uyg'un holda turmush tarziga aylangan. Ahloq har qanday sharoitda ham insoniylik va insoniy barkamollikning bosh prinsipi sifatida tan olingan. Qolgan barcha harakatlar va mezonlar, jumladan, iqtisodiy hamkorlik, o'zaro yordam, bozor munosabatlari, savdo-sotiq, mol ayirboshlash ham qadimdan yuksak axloq va odobga tayangan madaniy munosabatlarning bir qismi hisoblangan. Bu ming yillar mobaynida shakllanib, jahon sivilizatsiyasiga katta ta'sir ko'rsatgan ulug' allomalar hayoti va ijodida, ulaming insoniyat tarixida buriilish yasagan asarlarida ham o'ziga xos tarzda ifodasini topgan. Shu bois Sharq allomalari dunyoviy fanlarning qaysi sohasida ijod qilishmasin, axloq kategoriyasiga qattiq suyanishgan, unga katta e'tibor bilan qarab, qomusiy xulosalari bilan boyitib borishgan⁷³.

Yuqorida aytilganidek qadimiy Turonda axloqqa katta e'tibor bilan qarashgan. Yuksak insoniy fazilat, insonni millatidan qat'i nazar barcha mavjudotlarning sarvari sifatida qadrlash, ma'naviy kamolot va yetuklik, adolat,

⁷² Мачин Г.В. Асамблея культур народов стран Центральной Азии и ее деятельность. -Т.: 2002, -5 с.

⁷³ Каримов И.А. Туркистон умумий уйимиз. -Т., Ўзбекистон, 1995, -17 б.

insof, diyonat va imon kabi xususiyatlar tiriklikning bosh mazmuni sifatida tushunilgan.

Xalqlarimiz dimyoqarashi, maqsad va intilishlarini ifoda etgan xalq og‘zaki ijodi namunalari ana shu zamin ahlining butun ruhiyatini qamrab olgan. Jumladan, o‘zbek, qozoq va qoraqalpoq xalqlarida «Alpomish», Turkmaniston, Ozarbayjon va O‘zbekiston da «Go‘ro‘g‘li» dostonlarining, qirg‘izlarda «Manas» xalq eposining vujudga kelishi, ularda qariyb bir xil - ezgulik bilan yovuzlik, yaxshilik bilan yomonlik kurashida to‘g‘rilik va adolatning tantanasi, donishmandlik, aql-idrok, xushxulq va xushfe‘llik asosiy g‘oya qilib olinganligi ana shu xalqlar qarashlarining uyg‘unligidan dalolat beradi. Yozma adabiyotda esa Yusuf Xos Hojibning «Qutadg‘u bilig» asaridagi singari falsafiy-axloqiy g‘oyalar, forsiylarda Umar Xayyom, Firdavsiy, Xusrav Dehlaviy, Sa'diy Sheroziy, o‘zbeklarda Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Xorazmiy, Alisher Navoiy, qozoqlarda Abay, turkmanlarda Maxtumqulilaming buyuk asarlari vujudga keldi va dunyo madaniyati taraqqiyotiga katta ta'sir ko'rsatdi. Ayniqsa, mazkur xalqlar ma'naviy o'tmishi, tarixiy-etnik jihatlari tarixan birdir⁷⁴.

Markaziy Osiyo mamlakatlari hamkorligini vujudga keltirish, ularning suverenitetini hurmat qilgan holda, qadimdan hamkor-u hamfikir bo‘lib kelgan xalqlarni yaqinlashtirish va shu asosda o‘tish davri murakkabliklarini yengish eng hayotiy, eng ishonchli va eng samarali usuldir. Bu ayni paytda yuqorida tilga olingan ulug‘ ajdodlarimiz qarashlariga va mintaqa xalqlari maqsadlariga to‘la mos keladi⁷⁵.

O‘zbekistonning Markaziy Osiyodagi tashqi siyosiy yo‘li aniq. Bu yo‘l mintaqada yaxlit iqtisodiy hududni vujudga keltirish va rivojlantirishdan iborat. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti I. Karimov Oliy Majlisning 1995 yil 23-fevrlardagi 1 sessiyasida Markaziy Osiyo davlatlari bilan munosabatlarni belgilab shunday degan edi:

⁷⁴ Ўша асар, -246.

⁷⁵ “Халқ сўзи”, 1995, 21 ва 22 май.

«Markaziy Osiyo davlatlari bilan har tomonlama oʻzaro hamkorlik milliy xavfsizlikning asosiy shartlaridan biridir. Xalqlarimiz tarixi, madaniyati, anʼanalari, diniy eʼtiqodining mushtarakligi mamlakatlarimiz oʻrtasidagi amaliy hamkorlik va hamjihatlikning muhim poydevori hisoblanadi.

Bizning maqsadlarimiz bir, taqdirimiz bir. Bizda milliy munosabatlarda keskinliklar yoʻq, hal qilib boʻlmaydigan voqyealar ham yoʻq». Oʻz fikrini davom ettirib Prezident I. Karimov - «...birgalikda yashashimiz kerak. Yanada ochiqroq aytganda, agar Tojikiston, Qirgʻiziston, Turkmaniston yoki Qozogʻistondan ham tashabbus chiqadigan boʻlsa, men ularni qoʻllab-qushatlashga tayyorman. Men Markaziy Osiyo davlatlari orasida integratsiya barpo qilishning eng ogʻir va eng ojiz tomoni bu xalqlar orasiga sovuqlik soluvchi, ularni bir-biridan uzoqlashtiruvchi sunʼiy toʻsiqlar ekanini tushunaman»⁷⁶.

Markaziy Osiyo xonadoni - qadimiy xonadon. U oʻz shonli tarixiga, buyuk anʼanalariga, dunyoviy madaniyatiga ega boʻlgan ulkan va fayzli oila. Ana shu mintaqada mavjud boʻlgan tarixiy anʼanalami davom ettirish, ularni yangi tarixiy sharoitlarda boyitib borish, kel- gusi avlodga har tomonlama yetuk, barkamol jamiyatni meros qoldirish hammamizning burchimiz. Shu maʼnoda Prezidentimizning «Yosh avlodga biz ozod va obod Vatanni meros qoldirmogʻimiz kerakki, ular bobolarining ulugʻ niyatlari va ishlarini davom ettirsinlar. Chunki yoshlarning maʼnaviy uygʻoqligi gʻaflatdan asrovchi asosiy omillardan biridir»⁷⁷, - degan soʻzlari bugun oʻzbek xalqi koʻnglidagi fikrlar desak mubolagʻa boʻlmas.

2001-2007 yillar Markaziy Osiyo taqdiri uchun alohida va tarixiy ahamiyatga ega boʻlgan davr sifatida tarixga kirdi. Bu bevosita xalqaro terrorizm va diniy ekstremizmning tazyiqi kuchaygan bir paytda Markaziy Osiyoda Oʻzbekistonning geosiyosiy ahamiyati tobora oshib borganini

⁷⁶ Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари, 68-бет.

⁷⁷ Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. 2-жилд.-Т.: Ўзбекистон, 1996, -284б.

ko'rsatadi. Jumladan, 2001 yildagi terroristik harakatlar - Surxondaryo viloyatining Sariosiyo va Uzun tumanlari, Toshkent viloyatining Bo'stonliq tumanida, undan so'ng esa Toshkent shahrida va Buxoro viloyatida yuz bergan terroristik aktlar mintaqada tinchlik va barqarorlikni ta'minlashda o'zaro hamkorlik va ishonchni taqozo etganini ko'rsatadi. Ana shu ehtiyojdan kelib chiqib aytish mumkinki, O'zbekiston bu borada yana bir bor tashabbuskor va yalovbardor bo'ldi.

O'tgan davr mobaynida Almatida, Ostonada, Toshkentda va Markaziy Osiyoning boshqa shaharlarida mintaqa davlatlari rahbarlarining uchrashuvlarida ayni ana shu mintaqa muammolari va uning yechimlari mintaqa xalqlarining istiqboliga tegishli qator masalalar muhokama qilindi.

2005 yilning yanvar oyida O'zbekiston rahbarining Qozog'istonda bo'lishi, xuddi shu yilning 19-20-mart va 3-noyabr kunlari Qozog'iston Prezidentining O'zbekistonga Davlat tashrifi har ikki mamlakat istiqboli yo'lida qo'yilgan muhim qadam bo'ldi.

2006 yilning 3-4-oktabr kunlari esa Qirg'iziston Respublikasi Prezidenti Q.Bakiev Toshkentda bo'lib, tegishli masalalar bo'yicha O'zbekiston rahbari bilan muloqotda bo'ldi. O'zbekiston ning diqqatga sazovor joylarini, mustaqillik yillarida bunyod etilgan noyob inshootlarni ko'rib davlat qudratiga va xalq irodasiga yuksak baho berdi.

Umuman olganda O'zbekiston yaqin qo'shni davlatlar bilan hamkorlikni yanada chuqurlashtirish qardosh xalqlar o'rtasidagi do'stlik aloqalarini mustahkamlash yo'lidan borishdek strategik maqsadlarini amalga oshirishda 2001-2007-yillar muhim o'rin tutadi.

ShHTning dasturiy maqsadlariga erishish va uning nufuzini oshirishda mintaqada kommunikatsiya, yoqilg'i energetika sahasida davlatlararo yirik loyihalarni amalga oshirish, suv va boy mineral resurslardan samarali va oqilona foydalanish asosiga qurilgan iqtisodiy hamkorlik ko'lamini yanada

kengaytirish va chuqurlashtirish asosiy ustuvor yo‘nalishlardan hisoblanadi⁷⁸.

Keyingi yillarda O‘zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasidagi hamkorlik SHHT va yevropa Ittifoqi doirasida hamda ikki davlat o‘rtasidagi rasmiy uchrashuvlar asosida rivojlanib bordi. Markaziy Osiyodagi davlatlar rahbarlari o‘rtasidagi rasmiy uchrashuvlarda iqtisodiy, siyosiy hamda madaniy masalalar, qolaversa, mintaqa xavfsizligi yuzasidan o‘zaro bitimlar imzolandi.

2008 yilning fevral oyida Qozog‘istonning Ostona shahrida strategik sheriklik to‘g‘risidagi shartnoma va Markaziy Osiyodagi xavfsizlik va bag‘rikenglik, diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashda o‘zaro hamkorlik masalalari yuzasidan shartnomalar imzolandi.

Toshkent shahrida 2011 yil 7 aprelda tashqi ishlar vazirlari darajasidagi “yevropa Ittifoqi – Markaziy Osiyo” uchrashuvi bo‘lib o‘tdi. Markaziy Osiyo davlatlarining tashqi ishlar vazirlari bu yig‘inda ishtirok etib, unda yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo bilan yangi sheriklik strategiyasini amalga oshirish doirasida va Markaziy Osiyo mintaqasi davlatlari o‘rtasidagi munosabatlarning bugungi ahvoli va uni rivojlantirish istiqbollariga doir savdo-iqtisodiy aloqalar hamda energetika, atrof-muhit, suv resurslaridan foydalanish, chegara xavfsizligini ta‘minlash, narkotrafikka qarshi kurashish sohasida mintaqaviy hamkorlikka oid masalalar muhokama qilindi⁷⁹.

O‘zbekiston Prezidenti bozor iqtisodiyotini shakllantirish bo‘yicha strategik markaz tashkil qilishni taklif etdi. Markaziy iqtisodiy modullarini solishtirish, vujudga kelgan muammolarni hal etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqish bilan shug‘ullanishi zarur.

⁷⁸ Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг ШХТ давлат раҳбарлари кенгашининг кенгайтирилган таркибдаги мажлисида сўзлаган нутқи. “Халқ сўзи” газетаси, 207 йил 17 август.

⁷⁹ Тошкентда ташқи ишлар вазирлари даражасида ўтказилган навбатдаги “Европа Иттифоқи – Марказий Осиё” учрашувига доир // Халқ сўзи, 2011 7 апрель.

Xulosa

Jahon amaliyotidan ma'lumki, har bir mustaqil davlat, ayniqsa, mustaqil taraqqiyot yo'liga kirgan mamlakatlar, harch qachon o'z qobig'iga o'ralib rivojlanmagan. Aksincha, mustaqil rivojlanish yo'lini tanlashi bilanoq jahon hamjamiyatiga qo'shilish orqali o'z taqdirini belgilagan. Shuning uchun ham O'zbekiston mustaqil davlat maqomiga ega bo'lgach jahon hamjamiyatiga qo'shilish yo'lini tutdi. Bu borada mamlakatda olib borilgan amaliy ishlarni tasavvur qilishdan oldin XXI asr arafasidagi ijtimoiy-siyosiy jarayon va xalqaro vaziyatga qisqagina nazar tashlash lozim.

O'zbekistonning jahon hamjamiyatida munosib o'rin egallashi uchun asosiy shart-sharoitlar bu - uning jug'rofiy-siyosiy jihatdan qulay mintaqada ekanligidir.

Ma'lumki, O'zbekiston geosiyosiy jihatdan ancha murakkab va shu bilan birga qulay makonda joylashgan. Ya'ni u, **birinchidan**, Markaziy Osiyo mintaqasining transport, boy hamda mustaqil energetika omillari markazida joylashgan.

Ikkinchidan, O'zbekiston aholi soni, ilmiy-texnikaviy va boshqa imkoniyatlari jihatidan mintaqadagi qo'shnilardan ma'lum darajada ustun turadi.

Uchinchi tarafdin, O'zbekiston qulay tabiiy-iqlim sharoitiga ega. Bu yerda qadimiy dehqonchilik madaniyati va boy mineral- xomashyo resurslari bor. Respublika oziq-ovqat bilan o'zini o'zi ta'minlashga, texnika ekinlarining eng qimmatli turlarini, jumladan paxta tolasini yetishtirish va eksport qilishga imkoniyati katta. Shuningdek, jahon bozoriga yuqori sifatli, ekologik jihatdan sof, raqobatga bardoshli meva-sabzavot mahsulotlarini ishlab chiqarishga hamda ularni qayta ishlangan holda yetkazib berishga qodir.

To'rtinchidan, davlatimiz nafaqat o'zini o'zi ta'minlaydigan, balki chetga chiqarishga neft, neft mahsulotlari, gaz va umuman, iqtisodiyotning asosi bo'lmish muhim tarmoqlarga ega. O'zbekistonda sanoatning eng zamonaviy

tarmoqlari, deylik, mikroradioelektronika kabi murakkab sohani rivojlantirish imkoni bor.

Beshinchidan, O'zbekistonning insoniyat sivilizatsiyasida salmoqli o'rni bor. Yurtimiz ma'naviy-tarixiy merosga boy. U oldindan nafaqat mintaqada, balki dunyoda ham turli ma'naviy va siyosiy jarayonlarga, jahon sivilizatsiyasiga kuchli ta'sir o'tkazib kelgan.

Shu jihatlamani hisobga olsak, O'zbekiston o'zining barcha ko'rsatkichlari bo'yicha jahondagi madaniy, ilmiy texnologiya va iqtisodiy yuksaklikka erishib, bemalol Markaziy Osiyoda integratsiya markaziga aylanishi mumkin.

Bayon etilgan bu muammolarni kuchaytirib va ma'lum darajada ko'p ishlarni ijobiy hal qilishga to'siq bo'lib turgan yana bir masala bor. Sho'ro tizimidan qolgan meros - bu shu mintaqada Turkiston atalmish yagona zaminda yashayotgan millat va elatlarni sun'iy ravishda bo'lib tashlash va shundan foydalanib, o'z siyosatini o'tkazish, ularga hukmronlik qilish asoratlari haliberi yo'qolmagan.

XXI asr bo'sag'asida dunyo ijtimoiy-siyosiy jarayonlari tubdan o'zgardi, inson va insoniyat, odam va olam taqdiriga daxldorlik hissi tobora kuchaydi. XX asrning so'nggi o'n yilligi har qanday zo'ravonliklar, tazyiqlar va g'oyaviy xurujlarni aql-idrok va ochiqdan ochiq munosabatlar orqali hal etish sari dadil qadam qo'yilgan davr bo'ldi. O'zbekiston yosh mustaqil davlat sifatida o'z ma'qyeyi va nufuzini mustahkamlash bilan birga dunyo ahlini jahon siyosatini isloh qilishga da'vat etgan davlatlardan biri bo'lib maydonga chiqdi.

Geografik-siyosiy o'rni jihatdan O'zbekiston Markaziy Osiyoning qoq o'rtasida joylashganligi ayni ana shu mintaqada barqarorlikni ta'minlash, o'zaro hamkorlik va birodarlikni chuqurlashtirish uchun tayanch nuqta bo'lib xizmat qildi. Mustaqillikning tarixan qisqa davrida u o'zining siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy qudratini to'la-to'kis ko'rsata oldi. Ayni ana shu mintaqa taqdirini hal qilishga qodir bo'lgan kuchli davlat sifatida o'zini namoyon etdi.

Birgina bu emas: O'zbekiston Osiyo va yevropa qit'alari o'rtasida munosabatlarni muvofiqlashtiruvchi, siyosiy iqlimni mo'tadillashtiruvchi G'arbu Sharq o'rtasidagi azaliy raqobatni aql-idrok, donolik, tafakkurga asoslangan munozaralar va muzokaralar orqali uyg'unlashtirishga da'vat etgan shu mintaqadagi yagona davlat bo'lib maydonga chiqdi.

Darhaqiqat, bugun O'zbekiston Pokiston, Hindiston, Eron, Afg'oniston, Tojikiston, Qirg'iziston va Qozog'iston muammolari bilan birga Rossiya va umuman yevropa mamlakatlari munosabatlarini ma'lum bir o'zanga solishga da'vat qilayotgan, uni o'zining amaliy faoliyati bilan yaxshilik sari burishga katta ta'sir ko'rsatayotgan davlatdir.

O'zbekiston Prezidenti Islom Karimov dunyo muammolarini hal qilishning eng insonparvar, eng adolatparvar tamoyillarini o'rta tashlar ekan, u mintaqaviy mojarolar va qo'shni mamlakatlarni o'zaro kelishmovchilik muammolaridan tortib butun yer shari va insoniyat taqdiriga daxldor bo'lgan juda ulkan masalalarni o'rta tashlamoqda. Bu ayniqsa, xalqaro terrorizm va narkobiznes, diniy aqidaparastlik va ekstremizm bilan bog'liq bo'lgan muammolardir. Ayni ana shu muammolar bugun dunyo ahli hayotiga tahdid solayotgan eng og'ir fojia ekanligini, u bilan murosa qilib bo'lmasligini, bu illatlarni barbod qilishda juda katta qat'iyat, siyosiy iroda va ichki qudrat kerakligini O'zbekiston o'z timsolida ko'rsatdi.

Prezident Islom Karimovning «O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» nomli kitobida va O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining birinchi chaqiriq XIU sessiyasida qilgan «O'zbekiston XX1 asrga intilmoqda» nomli ma'ruzasida xuddi ana shu muammolarni keskin qilib qo'ydi. Xalqaro terrorizm va narkobiznesning o'zaro uzviyligi, bir-biriga bog'liqligi, uning tarqalishiga ba'zan diniy niqoblardan foydalanilayotganligi, natijada diniy aqidaparastlik va ekstremizmning rivojlanib borayotganligi ilmiy jihatdan chuqur tahlil etilgan. O'zbekiston rahbarining ana shu har ikki asari davlatimizning yangi yuz yillik

va yangi ming yillikdagi siyosiy strategiyasini belgilaydi. Mazkur kitobning dunyoning bir necha o'nlab mamlakatlarida taijima qilib bosilganligi, jahon siyosatdonlari va davlat arboblarning bu kitobda ko'tarilgan masalalarga bergan yuksak baholari, jahon jamoatchiligining katta qiziqish bilan unga qarayotganligi fikrimizning dalilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari.

- 1.Karimov I.A. O‘zbekistonning o‘z istiqlol va taraqqiyot yo‘li.-T.: O‘zbekiston, 1993,- 427 b.
- 2.Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat. –T.: O‘zbekiston, 1994,- 324b.
- 3.Karimov I.A. Hozirgi bosqichda demokratik islohatlarni muvofiqlashtirishning muhim vazifalari. – T.: O‘zbekiston, 1996. – 384b.
- 4.Karimov I.A. Prezident I.A.Karimovning BMT Bosh Assambleyasining 48-sessiyasidagi ma'ruzasi. –T.: O‘zbekiston, 1993.- 45 b.
- 5.Karimov I.A. O‘zbekistonning siyosiy-ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari.- T.: O‘zbekiston. 1995.- 365b.
- 7.Karimov I.A. Amir Temur haqida so‘z. T., O‘zbekiston. 1996, -8b.
- 8.Karimov I.A. Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot – pirovard maqsadimiz. 8-jild, -T.: O‘zbekiston, 2000, -347b.
- 9.Karimov I.A. Tinchlik va barqarorlikdan barchamiz manfaatdormiz. 10-jild. - T.: O‘zbekiston, 2002, -412b.
- 10.Karimov I.A. Vatan ravnaqi uchun har birimiz mas'ulmiz. -T.: O‘zbekiston, 2001 yil, -377b.
- 11.Karimov I.A. Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir. 3-jild. – T.: O‘zbekiston, 1996, -104b.
- 12.Karimov I.A. Tariximiz ham, kelajagimiz ham mushtarak. 2-jild. – T.: O‘zbekiston, 1996, -233b.
- 13.Karimov I.A. Do‘stligimiz quyoshi ming yillar qaridan nur sochadi.-T. : O‘zbekiston, 1996, -105b.
- 14.Karimov I.A. Turkiston umumiy uyimiz. T.: O‘zbekiston, 1995, -17b.
- 15.Karimov I.A. O‘zbekistonning siyosiy-ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari, 1996. -368b.
- 16.Karimov I.A. Bizdan ozod va obod Vatan qolsin. 2-jild.-T.: O‘zbekiston, 1996, -284b.

- 17.Karimov I. A. O‘zbekiston XXI asrga intilmoqda.- T: O‘zbekiston, 1999.
- 18..Karimov I. A. Havfsizlik va tinchlik uchun kurashmoq kerak. 10-jild.-T: O‘zbekiston, 2001.-345b.
- 19.Karimov I. A. Biz tanlagan yo‘l- demokratik taraqqiyot va ma'rifiy dunyo bilan hamkorlik yo‘li. 11-jild.-T: O‘zbekiston, 2003.-451b.
- 20.Karimov I. A. Havfsizlik va barqaror taraqqiyot yo‘lidan. 6-jild.-T: O‘zbekiston, 1998.-429b.
21. Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. -T: Ma'naviyat. 2008. - 176 b.

II. O‘zbekiston Respublikasi Qonunlari

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T: Uzbekiston . 2003
2. O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to‘g‘risidagi
- 3.O‘zbekiston Respublikasi qonuni // Inson huquqlari. – T.: O‘zbekiston, - 246b.
- 4.O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosiy faoliyatining asosiy prinsiplari to‘g‘risida"gi O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonuni, 12. 10. 1996
- 5.“O‘zbekiston Respublikasining davlat mustakilligi asoslari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Inson huquqlari. - T:O‘zbekiston . 1997.

III. Xalqaro va milliy-huquqiy hujjatlar

- 1."Uzbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to‘g‘risida"gi Qonuni. 1995

IV. Adabiyotlar

- 1.Axrorov A. Uzbekiston - xalkaro hukuk sub'ekti. Zarafshon. Samarqand, 2000. - 24 b

2. Bekmurodov A. Bu muqaddas vatanda azizdir inson. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2010, 115-bet
3. Farmonov R, K. Jo‘raev. Xalqaro munosabatlar tarixi. – T.: JIDU, 2011. – 200 b.;
4. Qirg‘izboev A. O‘zbekiston Respublikasining Osiyo mamlakatlari bilan xalqaro hamkorligi. – T.: Fan, 2004. – 280 b.
5. Farmonov R. O‘zbekiston Respublikasi siyosiy tizimining shakllanishi va G‘arb tajribasi. – T.: TDPU, 2004. – 29 bet.
6. G‘afforov Ya., Xollijev A. O‘zbekiston va jahon hamjamiyati. – T.: 2003. – 56 bet.
7. Gafarli M. S. Kasaev A. Ch. Rivojlanishning o‘zbek modeli: tinchlik va barqarorlik, tarakkiyot asosi. – Toshkent: Uzbekiston, 2001
8. Geopolitika i mirovye razvitiye. – Moskva: Nauka, 1995
9. Jo‘raev N. O‘zbekiston tarixi: (Milliy istiqlol davri) 3-kitob. – T.: Sharq, 2011. – 653 b.
10. Jo‘raev T. Milliy davlatchilik: xavfsizlik va barqarorlik. – T.: 2001.
11. Ko‘charov Ch. Sh. Markaziy Osiyoning mintaqaviy integratsion jarayoni muammolari. – T.: Fan, 2005. – 53 s.;
12. Lafasov M. O‘zbekiston Respublikasining xalqaro aloqalari. – T.: 1995;
13. Levitin L. O‘zbekiston tarixiy burilish pallasida. – Toshkent: O‘zbekiston, 2001
14. Mo‘minov A. O‘zbekiston va YuNeSKOning xalqaro-huquqiy munosabatlari. – T., 2003. – 21 beb.
15. O‘zbekiston jamiyatni demokratlashtirish va yangilash mamlakatni modernizatsiya va isloh qilish yo‘lida. – T.: Akademiya, 2005. – B.359.
16. O‘zbekiston va jahon hamjamiyati: xalqaro munosabatlar va tashqi aloqalarni tashkil qilish. / Umarov B. Z., G‘aniev A. S. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti, 2008. – B.365.
17. Otamuratov S. Markaziy Osiyo: g‘oyaviy jarayonlar va mafkuraviy taxdidlar. – Toshkent: Ijod dunyosi, 2002. – 316

- 18.G'afforov Ya., Xolliiev A. O'zbekiston va jahon hmqjamiyati.-T.: 2003.- 156 b.
- 19.Safoev S. Markaziy Osiyo geopolitikasi.-T.: 2005;
- 20.Ko'charov Ch.Sh. Markaziy Osiyoning mintaqaviy integratsion jarayoni muammolari.-T.: Fan, 2005.- 153 s.
- 21.Rajapov A. O'zbekiston va Markaziy Osiyo mintaqasi. - Toshkent: Fan, 1998.
- 22.Rasulov O. Mintaqaviy mojarolarning salbiy oqibatlari. - Toshkent: O'zbekiston, 1994.
- 23.Saidov A.X .O'zbekiston Respublikasi mustaqil davlat. - T:O'zbekiston, 1994.
- 24.Taraqqiyot va hamkorlik yo'llari: O'zbekiston tashqi siyosati va diplomatiyasi. -Toshkent: O'zbekiston, 1993
- 25.Tulenova G. J. Geopolitika. - Toshkent:Toshkent axblorot texnologiyalari universiteti, 2008
- 26.Алимов А. Внешнеэкономическая деятельность Республики Узбекистан: взгляд в будущее. - Тошкент: Узбекистан, 1992.
- 27.Гуломов Х., Татибоев А. Центральная Азия и мировая история.- Т.,2004- 22 с.
- 28.Гуломов Х., Холлиев А. Международные связи Республики Узбекистан с Великобританией и США.-Т., 2002.-118 с.;
- 29.История становления и развития сотрудничества Республики Узбекистан с международными организациями. /Отв. ред. Абдуллаев Р., Алимова Д. – Т., 2011.- 150 с.
- 30.Касымов А., Васкын И. Основные направления внешней политики Республики Узбекистан.-Т.: Ўзбекистон, 1994.-52 с.
- 31.Мачин Г.В. Асамблея культур народов стран Центральной Азии и ее деятельность. Т., 2002, с.5.

- 32.Международная договоры Республики Узбекистана. 1 книга. Том 1. – Т., 1998.- ст.128.
- 33.Нуриддинов Э.З. Международное сотрудничество Республики Узбекистан со странами европы.-Т.: Чулпон, 2002.-216 с.;
- 34.Рахимов М.А. Международное сотрудничество Узбекистана в контексте обеспечения стабильности и устойчивого развития в Центральной Азии.-Т., 2011.-234 с.
- 35.Саидов А.Х. Межпарламентские организации мира.-М.: Международные отношения, 2004.-351 с.;
- 36.Толипов Ф. Большая стратегия Узбекистана в условиях геополитической и идеологической трансформации Центральной Азии. – Т.: Фан, 2005, с.153.
- 37.Шарапова С.Ш. Внешняя политика Республики Узбекистан: культурно-исторический и социальные факторы. – Т., 2000, с.23.

V. Dnssertatsiya va avtoreferatlar

- 1.Atadjanova S.M. Nauchno-texnicheskoe i kulturnoe sotrudnichestvo Respubliki Uzbekistan s Kazaxstanam i Kfgizyutanom (1991-2001 gg). Diss.kand.ist.nauk. NUUz im. Mirzo ulugbeka. Tashkent. 2009.
- 2.Saidolimov Saidxon Tal'at o'g'li. Markaziy Osiyoda xavfsizlikni ta'minlash muammolari. siyosiy. fan. nom. Diss. Uzbekiston respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat va jamiyat qurilish Akademiyasi. - T: 2007. – 490b
- 3.Sharipov Murod-Mirza Sharifjon o'g'li. Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlashda Shanxay Hamkorlik Tashkiloti(ShHT)ning ahamiyati. siyosiy. fan. nom Diss.avtoref. O'zbekiston Respublikasi Tashki ishlar vazirligi. Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti. -Toshkent: 2007. - B.26.

- 4.Sirojov O, Ochilovich. Mintaqaviy m\ ammolar va ularni bartaraf etishda Uzbekiston omili. Avtoref. siyosiy. fan. nom. - Toshkent:2005.
- 5.Ziyamov N.Sh. Rol Uzbekistana v razvitii mejtosudarstvennogo, ekonomicheskogo i kulturnogo sotrudnichestvo stran Sentralnoy Azii (1991-2001 gg). Diss. ist. nauk. NUUz im. Mirzo Ulugbeka. Tashkent:

VI. Davriy matbuot

- 1.Akaev A. Uzbekiston - barkarorlik va tinchlik tayanchi // Xalq so‘zi -1996 - 25 dekabr
- 2.Boboev A. Hamkorlikning yangi bosqichi // Xalq so‘zi -2006 -21 mart
- 3.Boboev A. Hamkorlikning yangi bosqichi.//Xalq so‘zi, 2006 yil 21 mart
- 4.Boboev A. Ittifoqchilik – o‘zaro hamkorlikning oliy darajasi // Adolat, 2005 yil 18 noyabr.
- 5.Boboev A. Uzaro hamkorlikni mustaxkamlash yo‘lida // Xalq so‘zi -2005 - 30 iyul
- 6.Boboev A. Uzaro mustahkam ishonch - manfaatli hamkorlik omili // Xalq so‘zi -2006 - 4 noyabr
- 7.G‘afforov Ya., Xolliiev A. O‘zbekiston va jahon hamjamiyati.-T.: 2003.-15 b.
- 8.Hamkorlik ko‘lami kengaymoqda // Xalq so‘zi -2006 -21 yanvar.
- 9.Jonuzoqov A. Uzbekiston tashabbusi - tinchlik // Uzbekiston ovozi -2001 -27 dekabr.
- 10.Mirzaev G‘. Qardoshlik va hamkorlik po‘lidan " Xalk so‘zi - 2006 - 15 mart
- 11.Mushtarak maqsadlar yo‘lidagi muhim qadam //Xalq so‘zi, 2006 yil 26 yanvar.
- 12.Narodnoe slovo, 2005-yil 22-noyabr.
- 13.Narodnoe slovo, 2006-yil 23 may.
- 14.O‘zbekiston – Rossiya: Hamkorlikning yangi ufqlari //Xalq so‘zi, 2006 yil 1 yanvar.

- 15.O‘zbekiston ovozi, 1993-yil 30-iyul.
- 16.O‘zbekiston ovozi, 2006 yil 21 yanvar.
- 17.O‘zbekiston ovozi” gazetasi, 2001 yil, 29 noyabr.
- 18.O‘zbekiston ovozi” gazetasi, 2001 yil, 29 noyabr.
- 19.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning SHHT davlat rahbarlari kengashining kengaytirilgan tarkibdagi majlisida so‘zlagan nutqi. Xalq so‘zi gazetasi, 2007 yil 17 avgust.
- 20.O‘zbekiston va Rossiya - ittifoqchi davlatlar // Xalq so‘zi -2005 -15 noyabr
21. Pravda Vostoka, 2005 yil 23-noyabr
- 22.Rossiya – strategik hamkor. //XXI ASR gazetasi, 2004 yil 17 iyun.
- 23.Soibnazarov A. Rossiya - strategik xamkor // XXI asr - 2004 - 17 iyun
- 24.Xalq so‘zi gazetasi, 1995 yil 8 noyabr.
- 25.Xalq so‘zi gazetasi, 1995 yil 8 noyabr.
- 26.Xalq so‘zi gazetasi, 1995 yil, 21 oktyabr.
- 27.Xalq so‘zi gazetasi, 1995, 21 va 22 may.
- 28.Xalq so‘zi gazetasi, 2000 yil, 12-sentyabr
- 29.Xalq so‘zi gazetasi, 2000 yil, 12-sentyabr
- 30.Xalq so‘zi gazetasi, 2005-yil 17-noyabr
- 31.Xalq so‘zi gazetasi, 2006-yil 23-may.
- 32.Xalq so‘zi gazetasi, 2010 yil 12 iyun
- 33.Xalq so‘zi gazetasi, 2010 yil 6 aprel
- 34.Xalq so‘zi gazetasi, 2010 yil 6 aprel.
- 35.Xalq so‘zi gazetasi, 21 oktyabr, 1995 yil.
- 36.Xalq so‘zi gazetasi,, 2006-yil, 16-may.
- 37.Норматов И. Пойдевори эзгуликка йўғрилган юрт // Халқ сўзи. 2002 йил, 9 октябр.
- 38.Нуриддинов Э. 3. Вклад Республики Узбекистана в обеспечение региональной безопасности // Общественно науки в Узбекистана. -1997.

VI.II Journallar.

1. G'afforov Ya. Shanxay hamkorlik tashkiloti – xavfsizlik va iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlash yo'lida. "Ijtimoiy fikr – inson huquqlari" jurnali, 2005 yil, №4, 35-bet.

VII. Internet manbalari

1. O'zbekiston-Rossiya: hamkorlikning yangi ufqlari //http: www.press-uz.info/index.php
- 2.O'zbekiston Respublikasining xalqaro tashkilotlar bilan hamkorligi:
//http:mfe.uz/uzb//xalqaro_munosabatlar/xalqaro_tashkilotlar/
- 3.O'zbekistonning xalqaro aloqalari [//http://www.mfa.uz](http://www.mfa.uz) Uzbekistan